

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ**

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

**ΤΕΙ
ΠΕΙΡΑΙΑ**

Ζαπαντιώτη Ειρήνη

**“Ο ρόλος των ΜΚΟ και των εθελοντικών οργανώσεων στην παροχή
υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας”**

**Διπλωματική Εργασία για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης**

Πειραιάς, 2013

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

ΤΕΙ
ΠΕΙΡΑΙΑ

Ζαπαντιώτη Ειρήνη

“Ο ρόλος των ΜΚΟ και των εθελοντικών οργανώσεων στην παροχή
υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας”

Επιβλέπων Καθηγητής :

Κος Κατσανέβας Θεόδωρος,
Καθηγητής
Πανεπιστημίου Πειραιώς

Μελέτη για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης

Πειραιάς, 2013

POSTGRADUATE PROGRAM

**UNIVERSITY
OF PIRAEUS**

MSc in Health Management

**TEI
OF PIRAEUS**

Zapantioti Eirini

“The role of NGOs and voluntary organizations in providing health and welfare services”

Supervisor:

**Katsanevas Theodoros,
Professor
University of Piraeus**

Study for the acquisition of M.Sc. in Health Management

Piraeus, 2013

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης των σπουδών μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα, με τίτλο «Διοίκηση της Υγείας», του τμήματος Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Καταρχήν, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, κο Κατσανέβα Θεόδωρο, καθηγητή του Πανεπιστημίου Πειραιά, που διδάσκει το μάθημα Κοινωνική Πολιτική και Κράτος Πρόνοιας, για την ανάθεση του παρόντος θέματος, στοιχείο που ενεργοποίησε με το καλύτερο δυνατό τρόπο τα ακαδημαϊκά αντανακλαστικά. Η βοήθειά του ήταν πολύτιμη και συνεχής καθόλη τη διάρκεια της προσπάθειάς μου. Επίσης μου έδωσε την ευκαιρία να εμβαθύνω στην ανάλυση του τρόπου λειτουργίας των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και να εντρυφήσω στις θεμελιώδεις αρχές του Εθελοντισμού.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον πατέρα Αντώνιο, ιδρυτή της Κιβωτό του Κόσμου, όπου ύστερα από επίσκεψή μου σε αυτή, μαζί με τον καθηγητή κ. Κατσανέβα Θεόδωρο, συλλέξαμε χρήσιμες πληροφορίες αλλά και μια σημαντική εμπειρία από την προσωπική επαφή που είχαμε με τα παιδιά αυτά.

Τέλος, ευχαριστώ θερμά, την οικογένεια μου και τους φίλους μου που είναι κοντά μου και με στηρίζουν σε κάθε βήμα.

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση του επιλεγόμενου τρίτου τομέα οικονομίας, που περιλαμβάνει τις μη κυβερνητικές και εθελοντικές οργανώσεις ως φορείς παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Στο πρώτο κεφάλαιο, παρατίθενται σχετικοί ορισμοί και εννοιολογικές προσεγγίσεις. Ακολουθεί η παρουσίαση του σκοπού, των στόχων, των κατηγοριών και των δράσεων των φορέων που υπάγονται στον ίδιο τομέα, με ιδιαίτερη αναφορά στις υπηρεσίες υγείας. Στη συνέχεια, αναλύεται το πλαίσιο συνεργασίας του τρίτου τομέα με το κράτος. Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στην ιστορική εξέλιξη των Μ.Κ.Ο και των εθελοντικών οργανώσεων ως φορέων κοινωνικής οικονομίας και παρουσιάζονται οι στόχοι τους, τα γενικά χαρακτηριστικά, οι κατηγορίες, οι δράσεις, οι ρόλοι, οι αδυναμίες αλλά και επιμέρους προβλήματα. Προσεγγίζονται συνοπτικά ορισμένες σημαντικές ΜΚΟ και εθελοντικές οργανώσεις, με ειδικότερη αναφορά στην Κιβωτό του Κόσμου. Στη συνέχεια, επιχειρείται μια κριτική προσέγγιση με σημαντικά ερωτήματα αλλά και προτάσεις για τη σχέση εμπιστοσύνης των πολιτών με τις ΜΚΟ. Στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται διεξοδικότερα ο ταχύτατα αναπτυσσόμενος, σε παγκόσμιο επίπεδο εθελοντισμός. Επισημαίνονται επιμέρους χαρακτηριστικά των ΜΚΟ και των εθελοντικών οργανώσεων και η συμμετοχή τους στην κοινωνική οικονομία, καθώς και η συμβολή των νέων ανθρώπων στη διαμόρφωση της κοινωνικής ηθικής. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε ορισμένες σημαντικές εθελοντικές οργανώσεις με ισχυρή παρουσία στη σύγχρονη πραγματικότητα. Και τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα, ορισμένες διαπιστώσεις και προτάσεις για την σχέση πολιτών και Μ.Κ.Ο. Καταλήγοντας, επισημαίνεται ότι, στην παρούσα εργασία καταβλήθηκε προσπάθεια για την ανάδειξη των πολλαπλών δραστηριοτήτων, ενδιαφερόντων και προσεγγίσεων που υπάρχουν για το σύγχρονο πρόσωπο του τρίτου τομέα της οικονομίας, των ΜΚΟ και των εθελοντικών οργανώσεων, που συντάσσονται με την προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης στις σύγχρονες κοινωνίες.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: *Μη κυβερνητικές οργανώσεις, τρίτος τομέας, εθελοντισμός.*

Abstract

Graduate Thesis, Submitted for the study program “Master in Health Management ” University of Piraeus – TEI of Piraeus , Greece.

Job Title: The Role of NGOs and voluntary organizations in providing health and welfare services

Her: Zapantioti Eirini

Supervisor: Prof. Theodore Katsanevas

Date: October 2013

The purpose of this thesis is to investigate the so-called third sector of the economy that includes non-governmental and voluntary organizations as providers of social services. In the first chapter, relevant definitions and conceptual approaches are presented. The purpose, objectives, types and actions of entities within the same sector, with particular reference to health services are also analysed, as well as the framework of their cooperation with the state. The second chapter refers to the historical development of the non-governmental and voluntary organizations as social economic actors, their goals, general characteristics, categories, actions, roles, weaknesses and particular problems. Some of significant governmental and voluntary organizations are also approached, with particular reference to the Ark of the World. Thereafter, important questions and suggestions about the trust relationship between citizens and voluntarism is also discussed. In the fourth chapter, general details of the rapidly growing, global third sector are analysed. In addition, individual characteristics of the non-governmental and voluntary organizations and their participation in the social economy and the contribution of young people in shaping social ethics, are marked. The fifth chapter refers to some important voluntary organizations with a strong presence in now days reality. On the whole, our work attempted to analyse the multiple activities, interests and approaches concerning the modern face of the third sector of the economy, the non-governmental and voluntary organizations align themselves with promoting social cohesion and solidarity in modern societies.

KEY WORDS : *Third sector of the economy, Non-Governmental Organizations, Volunteering.*

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες	iv
Περίληψη	v
Λέξεις κλειδιά	v
Abstract.....	vi
Key words.....	vi
Πίνακας περιεχομένων	vii
Συντομογραφίες	ix
Εισαγωγή	1
1: ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	
1.1 Η έννοια του τρίτου Μη Κερδοσκοπικού Τομέα.....	2
1.2 Εννοιολογικές προσεγγίσεις του τρίτου τομέα.....	6
1.3 Οι δράσεις του τρίτου τομέα οικονομίας	7
1.4 Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί ως τρίτος τομέας υπηρεσιών υγείας παροχής.....	10
1.5 Τρίτος τομέας και κοινωνική πολιτική	13
1.6 Πλαίσιο σχέσης τρίτου τομέα και κράτους.....	15
1.7 Τρίτος τομέας-Διεθνής και ελληνική πραγματικότητα.....	17
2: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ	
2.1 Ορισμός των ΜΚΟ	22
2.2 Ιστορική αναδρομή των ΜΚΟ.....	26
2.3 Ιστορική εξέλιξη των ΜΚΟ	29
2.4 Ο ρόλος των ΜΚΟ.....	30
2.5 Τα προβλήματα των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων	33
2.6 Περιπτώσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων-“Κιβωτός του Κόσμου”	35
2.7 Μια κριτική προσέγγιση του τρίτου τομέα-Μ.Κ.Ο	39
3: Ο ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	
3.1 Εννοιολογική προσέγγιση	42
3.2 Σύγχρονες εξελίξεις.....	43
3.3 Χαρακτηριστικά των εθελοντικών οργανώσεων.....	44
3.4 Εθελοντισμός και ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας.....	45
4: ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ-ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ	48
5: ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	53

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική.....	55
Ξενόγλωσση.....	58
Διαδικτυακή (Πηγές).....	60

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Οι τρεις μεγάλες κατηγορίες ταξινόμησης των ΜΚΟ ανάλογα με το χρόνο εμφάνισής τους	29

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΜΒΟΛΩΝ

Σύμβολο 1: Μη κερδοσκοπικός οργανισμός-Κιβωτός του Κόσμου.....	37
Σύμβολο 2: Εθελοντική οργάνωση Ερυθρός Σταυρός.....	48
Σύμβολο 3: Εθελοντική οργάνωση οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα (MSF)	48
Σύμβολο 4: Εθελοντική οργάνωση οι Γιατροί του Κόσμου.....	49
Σύμβολο 5: Εθελοντική οργάνωση Action Aid	49
Σύμβολο 6: Εθελοντική οργάνωση Θετική Φωνή	49
Σύμβολο 7: Εθελοντική οργάνωση το Χαμόγελο του Παιδιού	50
Σύμβολο 8: Εθελοντική οργάνωση Ηλιαχτίδα	50
Σύμβολο 9: Εθελοντική οργάνωση Ελπίδα	51
Σύμβολο 10:Εθελοντική οργάνωση Unisef	52
Σύμβολο 11:Εθελοντική οργάνωση Greenpeace	52

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

UNISEF: United Nations International Children's Emergency Fund (Διεθνές Έκτακτο Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά).

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Ε.Ε: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ο.Ο.Σ.Α: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Κ.Π.Σ: Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης

ΔΑΣΕ: Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Οργάνωση Ηνωμένων Εθνών για την εκπαίδευση, την επιστήμη και τον πολιτισμό).

NGO's: Non-Governmental Organizations

ECOSOC: Economic and Social Council (Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο)

Α.Ε.Π: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν

WHO: World Health Organization (Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας)

IOF: Διεθνές Ίδρυμα οστεοπόρωσης

Εισαγωγή

Ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας ή τρίτος τομέας είναι εκείνος που ήρθε να καλύψει το κενό ανάμεσα στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα. Αρχικά υπήρξε πρόβλημα με την απόδοση του όρου , αλλά στην σημερινή εποχή η έννοια του όρου τρίτος τομέας έχει αποσαφηνιστεί αρκετά , όπως και ο ρόλος των φορέων της με κυριότερους εκπροσώπους της μη κυβερνητικές και εθελοντικές οργανώσεις.

Η παρουσία των Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής αλλά και παγκόσμιας Κοινωνίας των Πολιτών. Προέκυψαν αρχικά ως αίτημα συλλογικής έκφρασης και δράσης, ως ένας κοινωνικός χώρος έξω από τη συμβατική πολιτική δράση. Μετατράπηκαν σταδιακά σε ουσιαστικούς φορείς διαμεσολάβησης ανάμεσα στους πολίτες και το κράτος. Η εκχώρηση εξουσιών στις Μ.Κ.Ο. από το εθνικό κράτος και τους διεθνείς οργανισμούς συνιστά θετική εξέλιξη ως προς την ενδυνάμωση νέων βαθμίδων διακυβέρνησης σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο¹.

Οι πολίτες των ανεπτυγμένων κυρίως χωρών, συνειδητοποιούν ολοένα και περισσότερο πως δεν πρέπει να έχουν την αξίωση να δίνονται όλες οι λύσεις στα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία από τις ενέργειες της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας, αλλά πως μπορούν παράλληλα να παράγουν και οι ίδιοι έργο στον τομέα που τους ενδιαφέρει και ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του κάθε ατόμου. Συμβάλλουν με τον τρόπο αυτό στην κοινωνική ευημερία και πρόοδο σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, παρεμβαίνοντας σε όλο το φάσμα των θεμάτων.

Τα παγκοσμιοποιημένα κινήματα, όλο και περισσότερο συγκλίνουν στο τρόπο δράσης τους έχοντας συνισταμένους στόχους. Το μέσο για την επίτευξη των παραπάνω είναι οι μη κυβερνητικές, μη-κερδοσκοπικές οργανώσεις που πολλαπλασιάζονται με γοργούς ρυθμούς και δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς².

1 Meyer, C. (1997). The political economy of NGOs and Information Sharing. World Development, Vol 25(7).

2Γιάννης, Ν. (2002). Τι είναι η Κοινωνία Πολιτών; [Online]. Available from: <http://www.comind.gr/kinisipoliton/pageb2p001.html>.

1: ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

1.1 Η έννοια του τρίτου Μη Κερδοσκοπικού Τομέα

Ο τρίτος τομέας της οικονομίας χαρακτηρίζεται από πολλούς ερευνητές ως τομέας Κοινωνικής Οικονομίας ή μη κερδοσκοπικός τομέας ή τρίτο σύστημα. Ο τομέας αυτός βρίσκεται ανάμεσα στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα και χαρακτηρίζεται από κοινωνικές αξίες και την έλλειψη του κερδοσκοπικού κινήτρου³. Δημιουργήθηκε για να καλύψει την περιοχή μεταξύ ιδιωτικού και κρατικού τομέα με σκοπούς και στόχους προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Εκτελεί οικονομικές πράξεις και δημιουργεί υπεραξία αλλά δεν τη διανέμει στους ιδιοκτήτες των κεφαλαίων παρά μόνο τη χρησιμοποιεί για κοινωνικούς σκοπούς³. Το ιδιαίτερο στοιχείο του τρίτου τομέα της οικονομίας είναι ο συνδυασμός ιδιωτικών, δημοσίων και σε εξαιρετικές περιπτώσεις ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων, για την πραγματοποίηση δράσεων κοινής ωφελείας.

Παλαιότερα στην Ελλάδα ο όρος «τρίτος τομέας ή κοινωνική οικονομία» αναφερόταν στην οικονομική θεώρηση των προβλημάτων της κοινωνίας. Πλέον υποδηλώνει οτιδήποτε δεν υπάγεται στον δημόσιο και στον κερδοσκοπικό ιδιωτικό τομέα και επιδιώκει να ενσωματώσει μια ευρύτερη κοινωνική διάσταση στην οικονομία, χωρίς όμως να εξουδετερώνει το κίνητρο της ωφέλειας των φορέων οικονομικής δραστηριότητας.

Όμως η έννοια του τρίτου τομέα δεν είναι εντελώς προσδιορισμένη και αποδεκτή από όλα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αν και σε γενικές γραμμές είναι αποδεκτό ότι αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους στον τομέα που αναφέρθηκε παραπάνω. Η έννοια του όρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση διαμορφώθηκε σταδιακά ξεκινώντας το 1978 με ένα σύμπόσιο στη Γενική Γραμματεία της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όπου συζητήθηκε ποιος θα είναι ο ρόλος των μη-κερδοσκοπικών οργανώσεων στην Ευρώπη τη δεκαετία του 1980. Τελικά το 1983 ενεκρίθη ένα ψήφισμα που αναγνώριζε τα επιτεύγματα της συνεταιριστικής κίνησης στην Ευρώπη και ενθάρρυνε περαιτέρω ενέργειες. Αυτά ήταν τα ερεθίσματα που κίνησαν το ενδιαφέρον

³Παπαγεωργίου Κ., Μαθήματα Κοινωνικής Οικονομίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Βιώσιμη Ανάπτυξη», Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο,σελ.25-37, Αθήνα 2005.

ώστε να γίνουν γνωστά περισσότερα στοιχεία για τους φορείς του Τρίτου Τομέα Οικονομίας⁴.

Σύμφωνα με τον John Hopkins, ο μη κερδοσκοπικός τομέας ή αλλιώς τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας περιλαμβάνει εθελοντικές, ιδιωτικές, αυτοδιοικούμενες οργανώσεις, οι οποίες διαθέτουν τα κέρδη για τη χρηματοδότηση και την πραγματοποίηση κοινωνικών δράσεων. Τις οργανώσεις αυτές τις στηρίζουν τα μέλη τους (stakeholders) σε αντίθεση με τον ιδιωτικό τομέα που τον στηρίζουν οι μέτοχοι (shareholders) και το δημόσιο τομέα που τον στηρίζει το κράτος⁵.

Υπήρξε πρόβλημα με την απόδοση του όρου αλλά πλέον αναγνωρίζεται ως ο τρίτος τομέας που περιλαμβάνει όλους τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, τις κοινωνικές επιχειρήσεις, τους συνεταιρισμούς και διάφορους τύπους ενώσεων, που στηρίζονται στην αυτό-οργάνωση των πολιτών και την εθελοντική προσφορά υπηρεσιών βασισμένοι στην αλληλεγγύη και στην συνεργασία και όχι με στόχο την απόληψη κέρδους. Ο Τρίτος τομέας προσπαθεί να καλύψει τα κενά που αφήνουν μεγάλα τμήματα της ζήτησης αγαθών και υπηρεσιών συνήθως κοινωνικού χαρακτήρα με όλο και περισσότερες πρωτοβουλίες ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια.

Με τα δεδομένα της σημερινής εποχής υπάρχουν πολλά θέματα και κανόνες με τους οποίους οι ιδέες της Κοινωνικής Οικονομίας είναι ασύμβατοι. Κατ' αρχήν οι περιπτώσεις τέλειου ανταγωνισμού στην αγορά είναι μάλλον σπάνιες, αφού δεν ισχύουν οι προϋποθέσεις για την ύπαρξη του, όπως ο μεγάλος αριθμός πωλητών στον ίδιο χώρο και στον ίδιο χρόνο (ζήτηση), ο μεγάλος αριθμός αγοραστών στον ίδιο χώρο και στον ίδιο χρόνο (προσφορά) και ελευθερία εισόδου πωλητών στην αγορά.

Εν συνεχεία πολλά είναι τα παραδείγματα αθέμιτων μέσων και ενεργειών για την επίτευξη κέρδους όπως οι κακοτεχνίες στα δημόσια έργα, η διάθεση στην αγορά ελαττωματικών προϊόντων, η εκμετάλλευση της άγνοιας των καταναλωτών και φυσικά η αλόγιστη εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος.

Τα παραπάνω και άλλοι χειρισμοί όπως η ύπαρξη μονοπωλίων, οι ακρότητες πλούτου και ανέχειας, η ανειλικρίνεια στις συναλλακτικές σχέσεις απασχολούν τον τομέα Κοινωνικής

4Οικονομική & Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας (2005), Γνώμες της ΟΚΕ.www.oke.gr.htm.

5Salamon, L. and Helmut K. (1997), Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector, Κέντρο Μελετών για την Κοινωνία Πολιτών του John Hopkins University. Δικτυακός τόπος www.jhu.edu/cnp.

Οικονομίας και στοχεύουν αν όχι στην εξάλειψή τους, τουλάχιστο στην ελαχιστοποίησή τους⁶.

Σε γενικές γραμμές η Κοινωνική Οικονομία ή Τρίτος Τομέας δραστηριοποιείται και στοχεύει στην: (Παπαγεωργίου, Κ. 2005)³.

- ✚ Τοπική και βιώσιμη ανάπτυξη
- ✚ Αποτροπή κοινωνικών ανισοτήτων
- ✚ Ενίσχυση κοινωνικού ιστού
- ✚ Ενδυνάμωση του κοινωνικού κεφαλαίου
- ✚ Ανάπτυξη δημοκρατικών δομών
- ✚ Πολιτιστική ανάπτυξη και ανάπτυξη νέων τεχνολογιών

Τα αυξημένα επίπεδα ανεργίας πλήττουν κυρίως τους νέους και τις γυναίκες. Οι υπηρεσίες της Κοινωνικής Οικονομίας έρχονται σαν αρωγοί στην προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος της ανεργίας αυτών των ομάδων, έμμεσα ή άμεσα.

Η φύλαξη παιδιών, η φροντίδα ηλικιωμένων, η κατάρτιση, ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η συμβουλευτική υποστήριξη σε θέματα εργασίας και ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας είναι θέματα που πρέπει να ενισχυθούν.

Από την άλλη πλευρά η προστασία και αναβάθμιση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος είναι ικανή να παρέχει ευκαιρίες απασχόλησης και ανάπτυξης στις περιοχές με προβλήματα και να μειώσει την τάση εγκατάλειψης απομακρυσμένων περιοχών στην περιφέρεια ενώ ταυτόχρονα διαφυλάσσεται και αναδεικνύεται η εθνική μας κληρονομιά.

Ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας προσπαθεί να υλοποιήσει όλα τα παραπάνω μέσω οικονομικών δραστηριοτήτων, οργανισμών, φορέων, ταμείων, ενώσεων και επιχειρήσεων με δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ανάπτυξη προτεραιοτήτων, σύμφωνα με τις ανάγκες των ανθρώπων και της απασχόλησης με στόχο την εξυπηρέτηση των μελών τους ή το συλλογικό όφελος.

Επιγραμματικά, η Κοινωνική Οικονομία ή Τρίτος Τομέας στηρίζεται στις ακόλουθες αρχές (Παπαγεωργίου, Κ. 2005)³:

6Καραγάλιος, Β.,Μελέτη για την ποσοτική και ποιοτική αποτύπωση της κοινωνικής οικονομίας, Μη κυβερνητική προοπτική – Κοινωνία των πολιτών-Ενημερωτικό δελτίο, 4,σελ. 1-4 Αθήνα 2006.

- i. Ο άνθρωπος προηγείται του κεφαλαίου. Το κέρδος λειτουργεί ως μέσο για την εξυπηρέτηση του ανθρώπου και όχι ως αυτοσκοπός.
- ii. Οι οργανισμοί της Κοινωνικής Οικονομίας έχουν κοινοτικό χαρακτήρα και αυτή είναι η βάση ανάπτυξής τους.
- iii. Η αλληλεγγύη μεταξύ των μελών αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα για τη σωστή λειτουργία των οργανισμών.
- iv. Οι αποφάσεις λαμβάνονται σύμφωνα με τη δημοκρατική αρχή «ένας άνθρωπος – μία ψήφος» και όχι με μερίδια. Η εσωτερική λειτουργία και συνοχή των οργανώσεων στηρίζεται στη συμμετοχική δημοκρατία. Όλοι είναι ίσοι και ισοδύναμοι χωρίς διαφορές και διακρίσεις.

Επομένως, προκύπτει ότι τα κέρδη από τις δραστηριότητες δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση το βασικό κίνητρο των οργανισμών.

Η Κοινωνική Οικονομία είναι μια ενεργητική παρέμβαση που στηρίζεται στην αρχή της δημοκρατικής οργάνωσης και αναπτύσσει μια ιδιαίτερη σχέση αλληλεγγύης με το περιβάλλον της και προωθεί την κοινωνική συνοχή. Οι οργανισμοί της στοχεύουν στην παροχή κοινωφελών υπηρεσιών, στη δημιουργία ποιοτικών και σταθερών θέσεων απασχόλησης, για ευάλωτες κυρίως κοινωνικές ομάδες, στην προστασία του περιβάλλοντος, στην αξιοποίηση των τουριστικών και πολιτιστικών πόρων και στη καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η αλληλεγγύη των τοπικών κοινωνιών στα οξύτερα προβλήματα της εργασιακής απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η αυτό-οργάνωση των ασθενέστερων επαγγελματιών για την αντιμετώπιση της κυριαρχίας των πολυεθνικών και η αυτοδιαχείριση των ταμείων, είναι μερικά από τα επιτεύγματα του τρίτου τομέα τα τελευταία χρόνια. Θέλοντας να εξασφαλιστεί, όσο είναι δυνατόν, η καλύτερη αποτελεσματικότητα των δράσεων, των φορέων του, χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια η μεθοδολογία των «Καλών Πρακτικών», έτσι ώστε να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι οι φορείς και οι πόροι που θα δράσουν να είναι όσο το δυνατόν ευρύτερα και αποτελεσματικότερα⁷.

Συγκεκριμένα, σημαίνει την υιοθέτηση και εφαρμογή προτύπων που αναπτύσσονται εντός της κοινότητας σε όλες τις εσωτερικές πρακτικές των οργανισμών που λειτουργούν στα όρια του Τρίτου Τομέα. Μόνο έτσι μπορεί να εξασφαλιστεί πώς τα προγράμματά

⁷Βούλγαρης Γ., «Κράτος και Κοινωνία Πολιτών στην Ελλάδα», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τ. 28,σελ.32-37, Αθήνα 2006 .

τους θα είναι βιώσιμα στο μέλλον και θα χρησιμοποιούνται ευρέως. Οι Καλές Πρακτικές μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό εργαλείο καινοτομίας και επιχειρηματικότητας αφού μια μελέτη των βέλτιστων παραδειγμάτων μπορεί να αποτελέσει τη βάση για νέες ιδέες.

1.2 Εννοιολογικές προσεγγίσεις του τρίτου τομέα

Η εννοιολογική ασάφεια του τρίτου τομέα επιτείνεται από την πληθώρα των εννοιολογικών προσεγγίσεων που καλούνται να τον προσδιορίσουν. Ο όρος «τρίτος τομέας» ή «τρίτο σύστημα» συναντά ευρεία αποδοχή από υποστηρικτές των περισσότερων θεωρητικών προσεγγίσεων³ και εμφανίζεται εκτενώς σε κείμενα πολιτικής της ΕΕ.

Ως εκ τούτου, θεωρούμε ότι αποτελεί επαρκές σημείο αναφοράς για να οριοθετήσουμε τη συζήτηση γύρω από τις άλλες χρησιμοποιούμενες έννοιες: μη κερδοσκοπικός τομέας, κοινωνική οικονομία και αλληλέγγυα οικονομία. Η παρακάτω καταγραφή που πραγματοποιείται έχει ως στόχο να καταδείξει ότι, οι διαφορές ορισμών αποτυπώνουν εν πολλοίς, διαφορές θεωρητικών προσεγγίσεων και ιστορικών διαδρομών σε κάθε περιοχή.

Αλληλέγγυα οικονομία: Περιλαμβάνει εκείνες τις οικονομικές δραστηριότητες που στοχεύουν στον εκδημοκρατισμό της οικονομίας στη βάση της συμμετοχής των πολιτών. Διακρίνονται από μια διττή στόχευση:

- ✚ Οικονομική, διότι επιχειρούν να δημιουργήσουν οικονομικές σχέσεις με βάση την αμοιβαιότητα και σε συνδυασμό με πόρους από την αγορά και την αναδιανομή του κράτους.
- ✚ Πολιτική, διότι επιχειρούν να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν αυτόνομους δημόσιους χώρους, όπου συζητούνται σκοποί και μέσα⁸.

Κοινωνική οικονομία: Αποτελείται από όλες τις οικονομικές δραστηριότητες που διεξάγονται από επιχειρήσεις, κυρίως συνεταιρισμούς, ενώσεις και κοινωνίες αλληλοβοήθειας, οι οποίες εμφορούνται από τις ακόλουθες αρχές:

- ✚ Προτεραιότητα στις υπηρεσίες προς τα μέλη και την κοινότητα και όχι στο κέρδος, αυτόνομη διοίκηση, δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων.

8RILESS: Δίκτυο Λατινοαμερικάνων Ερευνητών για την Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία. Moulart and Ailenei(2005), Laville(2003), Laville et al(2007).

- ✚ Προβάδιμα στα μέλη και στην εργασία έναντι του κεφαλαίου στη διανομή των κερδών⁹.

Μη κερδοσκοπικός τομέας: Οι Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις που διαθέτουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- ✚ Έχουν θεσμική μορφή (νομικό πρόσωπο).
- ✚ Είναι ιδιωτικές (διακριτές από το κράτος και τους φορείς του).
- ✚ Είναι αυτοδιοικούμενες (ιδρύουν τους δικούς τους κανόνες και ορίζουν τη δική τους διαδικασία λήψης αποφάσεων).
- ✚ Δεν μπορούν να διανείμουν κέρδη στα μέλη, στους διευθύνοντες ή στους μετόχους τους.
- ✚ Οι δράσεις τους εμπλέκουν χορηγούς και εθελοντές, και η συμμετοχή είναι εθελοντική¹⁰.

1.3 Οι δράσεις του τρίτου τομέα οικονομίας

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, ο όρος τρίτος τομέας είναι πολύ γενικός, ευρύς και εμπεριέχει πολλούς διαφορετικούς τύπους οργανώσεων με κυριότερο φορέα τις «μη κυβερνητικές οργανώσεις». Οι δράσεις τους ποικίλουν ανάλογα με τον καθεστωτικό στόχο της οργάνωσης, ενώ επιλέγονται από το Διοικητικό Συμβούλιο της οργάνωσης. Οι δράσεις στοχεύουν στην υλοποίηση του καθεστωτικού της στόχου, και στοχεύουν στην αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου προβλήματος. Τέλος οι δράσεις προσαρμόζονται στις ανάγκες της κάθε χώρας και της περιοχής που δραστηριοποιούνται. Στη συνέχεια παρατίθενται ορισμένες από τις μεγαλύτερες κατηγορίες οργανώσεων¹¹:

9EMES: Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Δίκτυο για την Κοινωνική Οικονομία.CEP-CMAF : Εκπρόσωπος σε επίπεδο ΕΕ που το 2008 μετονομάστηκε σε «Κοινωνική Οικονομία Ευρώπη».

10 John Hopkins Συγκριτικό Πρόγραμμα για τον Μη Κερδοσκοπικό Τομέα (Comparative Nonprofit Sector Project) Weisbord (1975), Ben-Ner and Van Hoomissen(1991), Hansmann(1987), Rose-Ackerman (1996), Salamon and Anheier (1998, 2000).

11Ομάδα Εργασίας Νέων, Ίδρυμα Ανδρέου Παπανδρέου, «Εισαγωγή στις ΜΚΟ: Ορισμός-Ρόλος Οργάνωση-Χρηματοδότηση» σελ 10-14,Αθήνα 2008.

1.3.1. Υγεία

Σ' αυτόν τον τομέα η δραστηριότητα αφορά κυρίως την ενημέρωση και χρηματοδότηση για την πρόληψη ασθενειών, όπως ο καρκίνος και το AIDS καθώς και χρόνιων νοσημάτων, όπως το άσθμα. Παραδείγματα τέτοιων οργανώσεων είναι η 'AIDS- Προστασία', το 'Ελληνικό Ίδρυμα Οστεοπόρωσης' και η 'Πανελλήνια Κίνηση για την Μεσογειακή Αναιμία'. Επιπλέον, υπάρχουν σύλλογοι που αποτελούνται από εθελοντές αιμοδότες και δωρητές οργάνων καθώς επίσης και οργανικού υλικού πάσης φύσεως που μπορεί να χρησιμεύσει για ιατρικούς σκοπούς. Τέτοιες οργανώσεις είναι η 'Δεξαμενή δοτών Μυελού των Οστών' και η 'Ένωση Δωρητών Αίματος Σώματος'.

Ακόμη, υπάρχουν οργανώσεις στον τομέα της υγείας που ασχολούνται με την βελτίωση των συνθηκών ζωής ατόμων που πάσχουν από ανίατες ασθένειες και ατόμων τρίτης ηλικίας όπως η 'Ελληνική Γεροντολογική και Γηριατρική Εταιρία' και η 'Ελληνική Εταιρία Παρηγορητικής και Συμπτωματικής Φροντίδας Καρκινοπαθών'. Τέλος, μεγάλες οργανώσεις επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση επιδημιών και την αναβάθμιση των συνθηκών ζωής και υγιεινής σε χώρες του τρίτου κόσμου. Τέτοιες είναι η 'ACTIONAID HELLAS', οι 'Γιατροί του Κόσμου' και οι 'Φαρμακοποιοί του Κόσμου'. Οι οργανώσεις αυτές είναι στελεχωμένες ως επί το πλείστον από επαγγελματίες και ειδικούς επιστήμονες.

1.3.2. Πρόνοια

Σε αυτόν τον τομέα στόχος είναι η ψυχολογική υποστήριξη ευπαθών κοινωνικά ομάδων ('Αντιμετώπιση Παιδικού Τραύματος'), η εθελοντική βοήθεια σε κοινωνικές ομάδες σε καταστάσεις κρίσεως ('Κοινωνικές Συνεταιριστικές Δράσεις Ευπαθών Ομάδων'), η διοργάνωση συσσιτίων και η παροχή ειδών πρώτης ανάγκης ('Αλληλεγγύη της Εκκλησίας της Ελλάδος').

1.3.3. Παιδιά

Όσες δραστηριοποιούνται σ' αυτόν τον τομέα, μάχονται κατά της παιδικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης ('Το χαμόγελο του παιδιού'), κατά της παιδικής εργασίας και της έλλειψης εκπαίδευσης των παιδιών του τρίτου κόσμου ('Unicef') και υπέρ της βελτίωσης των συνθηκών ζωής των παιδιών με ειδικές ανάγκες ('Βοήθεια και υποστήριξη παιδιών με ειδικές ανάγκες').

1.3.4. Πρόσφυγες-Μετανάστες

Όσες οργανώσεις ασχολούνται με αυτόν τον τομέα στοχεύουν στην ενίσχυση των διεθνών σχέσεων μεταξύ κοινοτήτων μεταναστών-προσφύγων και Ελλήνων πολιτών (‘Ελληνοπολωνικός Σύλλογος Φιλίας και Συνεργασίας’) στην διεκδίκηση των ατομικών δικαιωμάτων των προσφύγων (‘Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών στην Ελλάδα’) καθώς και στην προβολή του πολιτισμού και της κουλτούρας των διαφόρων εθνικών μεταναστευτικών κοινοτήτων (‘Armenia Public Cultural Center’).

1.3.5. Περιβάλλον-Οικολογία

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οργανώσεις που ασχολούνται κυρίως με την προστασία του περιβάλλοντος και την διαφύλαξη του φυσικού πλούτου (‘Μεσογειακός Σύλλογος για την Σωτηρία των Θαλασσιών Χελωνών’), την φροντίδα ζώων που βρίσκονται υπό εξαφάνιση (‘Αρκτούρος’) ή είναι τραυματισμένα (‘Ελληνικό κέντρο περίθαλψης άγριων ζώων’), την ψυχαγωγία με εκπαιδευτικές ή αθλητικές δραστηριότητες στην εξοχή (‘διάφοροι ορειβατικοί σύλλογοι, περιβαλλοντολογικές ομάδες’), την άσκηση πίεσης στον εκάστοτε δημόσιο φορέα καθώς και την ενημέρωση για την αποφυγή μόλυνσης και ρύπανσης του περιβάλλοντος (‘Οικολογική Εταιρία Ανακύκλωσης’).

1.3.6. Ανθρώπινα δικαιώματα

Εδώ συναντούμε οργανισμούς που μάχονται για την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων (‘Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων δικαιωμάτων’), ευπαθών κοινωνικών ομάδων (γυναίκες, παιδιά, πρόσφυγες, άτομα με ειδικές ανάγκες), των πολιτικών δικαιωμάτων (‘Διεθνής Αμνηστία’) και στοχεύουν στην αφύπνιση της κοινής γνώμης πάνω στο θέμα του δικαιώματος και της διεκδίκησής του (‘Ελληνικό Κοινωνικό Φόρουμ’). Υπάρχουν επίσης και νομικοί όμιλοι που γνωμοδοτούν όσον αφορά το επίπεδο και την πρόοδο ενός κράτους στα δικαιώματα των πολιτών των διαφόρων μειονοτήτων κλπ.

1.3.7. Αθλητισμός

Αυτές οι οργανώσεις είναι συνήθως τοπικού ή περιφερειακού χαρακτήρα με κύριο σκοπό τους την μύηση νέων ή και μεγαλύτερων στον ερασιτεχνικό αθλητισμό καθώς και στις εναλλακτικές μορφές του (‘Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Νιγητίας’, ‘Γυμναστική Ένωση Βέροιας’).

1.3.8. Τέχνες και πολιτισμός

Σε αυτή την θεματική ενότητα δραστηριοποιούνται ΜΚΟ, οι οποίες στοχεύουν είτε στον εκπολιτισμό εξωραϊσμό μιας συγκεκριμένης περιοχής (π.χ. διάφοροι τοπικοί εξωραϊστικοί σύλλογοι) είτε στην γενική πολιτισμική ανάπτυξη μίας κοινωνίας ('UNESCO') είτε τέλος στην προβολή μίας συγκεκριμένης κουλτούρας και στην προώθηση της ('Όμιλος Διάδοσης Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού') (www.anthropos.gr, 2004).

1.4 Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί ως τρίτος τομέας παροχής υπηρεσιών υγείας

Οι σύγχρονες ιδέες που αφορούν τη δημόσια υγεία απαιτούν την ενασχόληση του πληθυσμού και τη δραστηριοποίηση της κοινωνίας. Με αυτά τα δεδομένα οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση καινοτομικής πολιτικής, στην προάσπιση ευπαθών πληθυσμών, στην προώθηση νέων τρόπων πολιτικής και την εφαρμογή νέων ιδεών που αφορούν στις υπηρεσίες υγείας. Η κοινωνία αφορά το πεδίο δράσης εθελοντικών ενώσεων καθώς και ανεπίσημων δικτύων μέσα από τα οποία δραστηριοποιούνται άτομα ή ομάδες για την προώθηση του δημοσίου συμφέροντος.

Με απλά λόγια, η κοινωνία αποτελείται από τρεις τομείς: Τον κρατικό, τον ιδιωτικό, (συμπεριλαμβάνοντας τις επιχειρήσεις), και τον τομέα πολιτισμικής κοινωνίας ή τρίτο τομέα. Ο τομέας αυτός διαφέρει από τη δημόσια κυβερνητική δραστηριότητα επειδή λειτουργεί εθελοντικά, και από την ιδιωτική η οποία διεξάγεται με τη βοήθεια της αγοράς επιζητώντας κοινό έδαφος ανάμεσα στους τομείς για τη διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος. Ο συχνά χαρακτηριζόμενος ως ο «Τρίτος Τομέας», αποτελεί απαραίτητο δεσμό μεταξύ των πολιτών και του κράτους και εξισορροπητική δύναμη στην αγορά¹².

Οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί αποτελούν απαραίτητο στοιχείο μιας πολιτισμικής κοινωνίας ή του τρίτου τομέα. Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1945. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ήταν υποχρεωμένος να διακρίνει στο Σύνταγμα του τη διαφορά μεταξύ των δικαιωμάτων συμμετοχής εξειδικευμένων διακυβερνητικών αντιπροσωπειών και των διεθνών ιδιωτικών οργανώσεων. Ουσιαστικά, για τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, όλες οι μορφές ιδιωτικών οργανώσεων μπορούν να αναγνωριστούν ως μη κυβερνητικοί οργανισμοί.

¹²Geof, R. Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Δημόσιας Υγείας «Δημιουργία εθνικών συμπράξεων δημόσιας υγείας στα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης». σελ 9-10, Dec.2004.

Στην αναγνώριση της αυξανόμενης σπουδαιότητας του τρίτου τομέα για την υγεία και το γεγονός ότι περισσότεροι από 400 κυβερνητικοί οργανισμοί είναι σε συνεχή επαφή με την παγκόσμια οργάνωση υγείας, η οποία ίδρυσε με δική της πρωτοβουλία μια πολιτισμική κοινωνία τον Ιούνιο του 2001. Οι κυριότεροι στόχοι του ήταν να διευκολύνει πιο αποτελεσματικά τη συνεργασία με τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς και τους οργανισμούς του τρίτου τομέα, να ανταλλάσσει πληροφορίες και να συνομιλεί. Επίσης να ενδυναμώνει την υποστήριξη της παγκόσμιας οργάνωσης υγείας προς τα κράτη μέλη, στην συνεργασία τους με μη κυβερνητικούς οργανισμούς και οργανισμούς πολιτισμικής κοινωνίας για παγκόσμια, τοπικά και εθνικά ζητήματα υγείας. Τέλος, να διευρύνει τις συνομιλίες και την ενωμένη δραστηριότητα όλων των κοινωνικών ομάδων που δείχνουν εύλογο ενδιαφέρον για την εργασία και τους στόχους της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας¹³.

Στην Ευρώπη έχει αναγνωριστεί από καιρό η δυνατότητα των μη κυβερνητικών οργανισμών να καλλιεργούν μια αίσθηση αστικής εφαρμογής αναγκαίας για την ενίσχυση καλύτερων τρόπων διακυβέρνησης στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ίσως αυτός είναι και ο λόγος που αρχικά η Ευρωπαϊκή επιτροπή στήριξε τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς.

Οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί δημόσιας υγείας έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν στα 25 κράτη μέλη το έργο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Δημόσιας Υγείας. Αυτό αποτελεί μεγάλο πλεονέκτημα σε μικρούς οργανισμούς του κάθε κράτους μέλους ξεχωριστά. Τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας μεταξύ των μη κυβερνητικών οργανισμών χρησιμεύουν επίσης ως εθνικό υπόβαθρο. Οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί ενδυναμώνουν την αποστολή τους όταν συνεργάζονται με άλλους. Ένας μη κυβερνητικός οργανισμός δημόσιας υγείας πρέπει επίσης να δείχνει την ιδιαιτερότητα του οράματος του και να διαβεβαιώνει πως τα επιχειρήματα του για τη βελτίωση των καθοριστικών παραγόντων για την υγεία αποκτούν εξέχουσα θέση.

Τεκμηρίωση της σπουδαιότητας των μη κυβερνητικών οργανώσεων είναι μια έρευνα στον τομέα της υγείας που διεξήχθη στον Καναδά και συγκεκριμένα αφορούσε τον τρόπο διεξαγωγής της παγκόσμιας έρευνας στον τομέα της υγείας και τον ρόλο των ΜΚΟ σε αυτήν. Η έρευνα επικεντρώθηκε στην άνιση κατανομή των ερευνητικών προσπαθειών

13Teegen, H., Doh, J., Vachani. S., (2004) , The importance of NGOs in Global Governance and Value Creation : An International Business Research Agenda. Journal of International Business Studies, Vol.35.

και την άνιση επένδυση κεφαλαίων, τα οποία προορίζονται για τους πληθυσμούς των χαμηλών και μεσαίου εισοδήματος χωρών, οι οποίοι υφίστανται τα μεγαλύτερα προβλήματα υγείας. Το 2001 ιδρύθηκε στο Καναδά ο Συνασπισμός για τη Σφαιρική Έρευνα Υγείας, ο οποίος έκανε την καναδική κοινωνία να αποφασίσει να αναθεωρήσει το ρόλο των ΜΚΟ στη παγκόσμια έρευνα υγείας.

Αυτή η έρευνα προετοιμάστηκε από τα μέλη της ερευνητικής Επιτροπής του Συνασπισμού αυτού, με τη συμμετοχή και άλλων φορέων της κοινωνίας. Τα πρόσωπα που εργάζονται στις διάφορες διεθνείς ΜΚΟ συμμετείχαν σε μεμονωμένες συνεντεύξεις ή σε ομαδικές συζητήσεις σχετικά με τη συμμετοχή τους στους διαφορετικούς τύπους ερευνητικών δραστηριοτήτων. Οι μελέτες αυτές περίπτωσης επεξήγησαν τους ρόλους των ΜΚΟ στην παγκόσμια έρευνα υγείας, τις αντιληπτές δυνάμεις τους, τις αδυναμίες και τους περιορισμούς τους, καθώς και τις ευκαιρίες που υπάρχουν για να αναπτυχθεί η ικανότητα και οι συνεργασίες για την διεξαγωγή των ερευνών στον τομέα της παγκόσμιας υγείας¹⁴.

Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν ότι οι ΜΚΟ συμβάλλουν σε όλα τα στάδια του ερευνητικού κύκλου, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα της εκάστοτε έρευνας και τη ρύθμιση προτεραιοτήτων κατά τη διεξαγωγή της. Έχουν βασικό ρόλο στη διαχείριση, προαγωγή και υποστήριξη της παγκόσμιας έρευνας για την υγεία, καθώς και την κινητοποίηση των πόρων για την έρευνα. Επιπλέον διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παραγωγή, τη χρησιμοποίηση και τη διαχείριση της γνώσης, καθώς διαθέτουν πολλές διασυνδέσεις και διεθνή δίκτυα, τα όποια προσφέρουν πρόσβαση σε χρήσιμες πληροφορίες. Ακόμα, η συμμετοχή των ΜΚΟ στην έρευνα λαμβάνει συνήθως τη μορφή μιας συνεργασίας με κάποιο πανεπιστήμιο ή κάποιο ερευνητικό ινστιτούτο για επιπλέον ενίσχυση και υποστήριξη είτε οικονομικής φύσεως, είτε συμβουλευτικού-υποστηρικτικού χαρακτήρα.

Επίσης, διάφορες ΜΚΟ βρέθηκε να έχουν σημειώσει ρεκόρ στην οργάνωση και στο χρόνο διεκπεραίωσης των ερευνών. Άλλες ΜΚΟ εξέφρασαν για μεγαλύτερη ανάμειξη σε παρόμοιες έρευνες. Η συμβολή τους στην πιο δίκαιη, ηθική και αποτελεσματική έρευνα κρίθηκε κρίσιμη και απαραίτητο να ενισχυθεί.

Οι κύριοι ρόλοι των ΜΚΟ στη διαδικασία προσδιορίστηκαν ως εξής: 1) στη διαμόρφωση των ερευνητικών προτεραιοτήτων και 2) στην υπεράσπιση για τη μεθοδευμένη έρευνα, η

¹⁴Delishe,H., Hatcher J., Munro, M.,Jones,L.,Gyorkos,T., The role of NGOs in global health research for development.Health Research Policy and Systems, Vol.3.

οποία μεταφράζει και χρησιμοποιεί τα ερευνητικά συμπεράσματα κυρίως στις περιοχές οι οποίες μπορούν να έχουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα τόσο ποιοτικά όσο και κοινωνικά.

Επιπλέον, όσον αφορά στον τομέα της υγείας, πολλές ΜΚΟ έχουν δημιουργήσει επιτυχείς εγκαταστάσεις ιατρικής περίθαλψης στην Αφρική. Έρευνα διεξήχθη από το τμήμα οικονομικών του Πανεπιστημίου της Κολούμπα το 2002, στην οποία χρησιμοποιήθηκε και μελετήθηκε ένα μοντέλο απαίτησης για υγειονομική περίθαλψη και επικυρώθηκε εμπειρικά ότι οι ΜΚΟ έχουν τη θεσμική ικανότητα να παραδώσουν υψηλής ποιότητας υγειονομική περίθαλψη, αντίθετα με τους ιδιωτικούς επαγγελματίες και τις κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες δεν είναι τόσο συνεπείς στην παροχή ιατρικής περίθαλψης.

Πιο αναλυτικά, η εμπειρική ανάλυση περιελάμβανε τη μελέτη της οργανωτικής δομής και του τρόπου διοίκησης κέντρων υγείας, ιδρυμένων από ΜΚΟ σε επτά χώρες με επιτόπια έρευνα. Όντως, απεδείχθη ότι η λειτουργικότητα τους ήταν πολύ πιο αποτελεσματική και αυτό συνέβαινε διότι λειτουργούσαν με έναν πιο αποκεντρωτικό τρόπο. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι είναι επαρκείς σε φάρμακα και ταυτόχρονα συνδυάζουν και την αρμόζουσα συμπεριφορά στη διαδικασία περίθαλψης.

Συγκεκριμένα, στο Καμερούν εφάρμοσαν το εξής πείραμα: φρόντισαν όλα τα κυβερνητικά νοσοκομεία να είναι πλήρη σε φάρμακα για να ελέγξουν εάν οι ασθενείς θα προτιμήσουν ένα από αυτά έναντι των ΜΚΟ, εφόσον θα είναι πλέον αμφότερα πλήρη σε εξοπλισμό. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ένα μεγάλο ποσοστό εξακολουθούσε να προτιμά τα νοσοκομεία των ΜΚΟ, παρόλο που μπορεί να χρειαζόταν η διπλάσια απόσταση για να φτάσει ο ασθενής εκεί. Άρα, διαπιστώθηκε ότι οι ασθενείς έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στην οργάνωση και την εξυπηρέτηση των κέντρων υγείας των ΜΚΟ¹⁵.

1.5 Τρίτος τομέας και κοινωνική πολιτική

Η μείωση της σφαίρας της πολιτικής συμμετοχής είναι συνέπεια κυρίως της εξάρτησης της πολιτικής από την οικονομία. Η κρίση των κομμάτων και η κρίση της πολιτικής έχουν τις ρίζες τους σε διαδικασίες που βρίσκονται από καιρό σε εξέλιξη στις καπιταλιστικές κοινωνίες, αναμφίβολα όμως η οικονομική παγκοσμιοποίηση ενίσχυσε ακόμη περισσότερο τις τάσεις αυτές, αφού περιόρισε δραστικά την ελευθερία επιλογών των εθνικών πολιτικών.

¹⁵Kenneth. L.(2002), When both states and markets fail: Asymmetric information and the role of NGOs in African health care, International Review of Law and Economics, vol.22.pp 61-80.

Αντίθετα, πιο σταθερή φαίνεται να είναι η τάση αύξησης της συμμετοχής σε οργανώσεις του τρίτου τομέα, μεταξύ των οποίων μη κυβερνητικές και οργανώσεις εθελοντικής παροχής υπηρεσιών¹⁶. Οι οργανώσεις αυτές εγγυώνται στα μέλη τους τη δυνατότητα να αποφασίζουν αυτοπροσώπως, προσφέρουν σε αυτά σημαντικές εμπειρίες αμοιβαιότητας και αλληλεπίδρασης, δίνουν νόημα στον τρόπο ζωής τους και ειδικότερα σε ότι αφορά στις οργανώσεις εθελοντικής παροχής υπηρεσιών, ανταποκρίνονται στην φυσική θέληση πολλών πολιτών, νέων ιδίως, αλλά όχι μόνο, να ασχοληθούν με δραστηριότητες κοινωνικά ωφέλιμες, παρέχοντάς τους επιπλέον την ευκαιρία, κάτι που δεν ισχύει στο εσωτερικό των κομμάτων να εκφράζονται μέσω της συγκεκριμένης διαχείρισης των προγραμμάτων και να βλέπουν τα συγκεκριμένα αποτελέσματά τους, συνδυάζοντας την ηθική στράτευση με συγκεκριμένες παρεμβάσεις. Αυτή η συμμετοχή μπορεί να θεωρηθεί, από τη μια πλευρά, ως μια μορφή πολιτικοποίησης της κοινωνίας, και από την άλλη, ως μια μορφή κοινωνικοποίησης της πολιτικής.

Η πολιτικοποίηση της κοινωνίας εκφράζεται με την άσκηση από τις οργανώσεις αυτές λειτουργιών που αρχικά εθεωρούντο ως αποκλειστικό κτήμα των πολιτικών θεσμών, των κομμάτων και του Κράτους.

Η κοινωνικοποίηση της πολιτικής εκφράζεται με τον πολλαπλασιασμό και τη διαφοροποίηση των παραγόντων του πολιτικού συστήματος. Τα κόμματα παύουν πια να είναι οι μοναδικοί πρωταγωνιστές της πολιτικής ζωής, αφού οι μη κυβερνητικές οργανώσεις συμμετέχουν στην ανάπτυξη της πολιτικής και κοινωνικών ιδεών, επηρεάζοντας τα κόμματα και τη δημόσια διοίκηση στις επιλογές τους, αναλαμβάνοντας ρόλο «αντιπροσώπευσης» εκείνων των συμφερόντων που τα κόμματα απευθυνόμενα πλέον στους «εκλογείς» εν γένει και όχι σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, δυσκολεύονται να εκφράσουν (όπως τα συμφέροντα των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων) και αναζητούν αυτόνομους διαύλους επικοινωνίας και σύνδεσης με τους δημόσιους θεσμούς, για την πραγματοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων και πολιτικών¹⁷.

Η δραστηριοποίηση αυτών των οργανώσεων πάνω σε ένα θέμα τις φέρνει σε πλεονεκτική θέση, σε σχέση με τα πολιτικά κόμματα, τα οποία είναι υποχρεωμένα να ασχολούνται με όλες τις όψεις της διακυβέρνησης και συχνά παραμελούν ή αγνοούν τα θέματα που προβάλλουν οι ΜΚΟ. Στο επίπεδο μάλιστα των παγκοσμίων προβλημάτων (π.χ. προστασία

16Ανθόπουλος, Χ., Πολιτικά Κόμματα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ρόλοι συμπληρωματικοί ή αναπληρωματικοί; στο Κοινωνία Πολιτών, τεύχος 8, Χειμώνας 2002.

17Μουζέλης, Νίκος., Η κρίση των κομμάτων και η Κοινωνία των Πολιτών ως διέξοδος, στο Κοινωνία Πολιτών, τεύχος 5, Χειμώνας 2000.

του περιβάλλοντος), οι ΜΚΟ διαθέτοντας τοπικές και εθνικές οργανώσεις- εκπροσώπους σε περισσότερες χώρες και με υπερεθνικές δομές υποστήριξης και συντονισμού, ασκούν πολύ ισχυρότερη πίεση από τα πολιτικά κόμματα που είναι ακόμη προσκολλημένα στο πλαίσιο Κράτους-Έθνους.

1.6 Πλαίσιο σχέσης τρίτου τομέα και κράτους

Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας αποτελεί ασφαλές έρεισμα και επαρκή εγγύηση για την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών με κάθε πρόσφορο τρόπο από το νομοθέτη, τη διοίκηση και το δικαστή.

Η διαμόρφωση του πλαισίου συνεργασίας τρίτου τομέα (ΜΚΟ) – κράτους πρέπει να στηρίζεται σε μερικές αρχές:

Ο θεσμικός ρόλος των Υπουργείων και των ΜΚΟ είναι διαφορετικός, όμως ο διάλογος καθώς και η συμμετοχή των ΜΚΟ στη διαδικασία διαμόρφωσης και λήψης αποφάσεων ή στη διαχείριση θεμάτων, συμβάλλουν στην προώθηση μιας συμμετοχικής δημοκρατίας.

- ✚ Η διατήρηση της ανεξαρτησίας των ΜΚΟ είναι αδιαπραγμάτευτη και δεν εξαρτάται από τη χρηματοδότηση ή όχι προγραμμάτων των ΜΚΟ από την ελληνική πολιτεία.
- ✚ Ο διάλογος και η συνεργασία δεν αποκλείουν το να έχουν οι ΜΚΟ διαφορετική προσέγγιση και απόψεις για τα θέματα που συζητούνται ή και για πολλά άλλα θέματα με τα οποία ασχολούνται, ενώ από την άλλη πλευρά, η βασισμένη σε κανόνες και διαφανείς σχέσεις συνεργασία με θεσμούς σε θέματα όπου υπάρχει συμφωνία απόψεων δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση απώλεια της ανεξαρτησίας των ΜΚΟ.
- ✚ Η αναβάθμιση και θεσμική κατοχύρωση των ισότιμων και διαφανών σχέσεων μεταξύ Διοίκησης και ΜΚΟ προϋποθέτει νέες προσεγγίσεις από την πλευρά της διοίκησης και των πολιτικών φορέων γενικότερα. Μια τέτοια πολιτική πρέπει ν' αποσκοπεί τόσο στην ενδυνάμωση και βελτίωση των δυνατοτήτων παρέμβασης και εργασίας των ΜΚΟ, όσο και στην αναβάθμιση του κοινωνικού διαλόγου και της συμμετοχικής διαδικασίας στην ελληνική κοινωνία.
- ✚ Η σύγχρονη αντίληψη ως προς τη διαμόρφωση της πολιτικής και των διεθνών σχέσεων προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή και εκπροσώπηση της κοινωνίας των πολιτών, κομμάτι της οποίας είναι και οι ΜΚΟ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι και η φύση των ίδιων των ΜΚΟ έχει αλλάξει. Δεν είναι πια αποκλειστικά ανθρωπιστικές οργανώσεις αλλά αναφέρονται πλέον σε “συμμετοχή”, “διαφάνεια”, “υπευθυνότητα”. Η ατζέντα τους έχει πλέον πολιτικοποιηθεί, επειδή αυτό επιτάσσουν οι σημερινές διεθνοπολιτικές συγκυρίες. Κάθε κρίση, σήμερα, είναι μια κρίση πολιτική με ανθρωπιστικές συνέπειες. Η αποστολή φαρμάκων, τροφίμων ή σκηνών αρκούν για να απαλύνουν βραχυπρόθεσμα τις πληγείσες ομάδες, δεν αρκούν όμως και για να επιλύσουν ριζικά τα όποια προβλήματα. Η δημιουργία κράτους δικαίου (σε πολλές χώρες του Τρίτου Κόσμου), η ενίσχυση δημοκρατικών θεσμών (στα Βαλκάνια), η αναπτυξιακή εκπαίδευση (σε αφρικανικές χώρες όπως η Ζιμπάμπουε και η Αγκόλα), η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (μέσω της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης στις χώρες υλοποίησης των προγραμμάτων) αλλά και η συνεργασία με άλλους διεθνείς δρώντες (κρατικούς ή διακρατικούς) είναι συχνά στόχοι για μια αποτελεσματική και βιώσιμη παρέμβαση των ΜΚΟ.

Επειδή, λοιπόν, η παροχή βοήθειας είναι πράξη πολιτική, οι ΜΚΟ που επιθυμούν στο να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές παρενέργειές της πρέπει να σκεφθούν *πολιτικά*. Αυτή η χρυσή τομή είναι που αποτελεί και το μήλον της έριδος για τις σχέσεις των ΜΚΟ με κράτη ή με άλλους υπερεθνικούς οργανισμούς.

Αυτό που πρέπει να υπογραμμιστεί είναι ότι το πλέγμα των σχέσεων μεταξύ ΜΚΟ και κράτους εξαρτάται από το γενικότερο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο οι ΜΚΟ αναπτύσσονται. Π.χ. στη Μέση Ανατολή, οι Κυβερνήσεις στέκονται συχνά ιδιαίτερα καχύποπτες έναντι των ΜΚΟ. Κι αυτό γιατί οι τελευταίες, λόγω της έκρυθμης συχνά κατάστασης, επιλέγουν να συμπαραταχθούν με το ένα ή το άλλο μέρος της σύγκρουσης, αφενός για να διευκολύνουν το έργο τους και αφετέρου γιατί πιστεύουν, έστω και συγκυριακά, ότι το εν λόγω μέρος μπορεί να εγγυηθεί την μακροχρόνια επαναφορά στην ειρήνη και την ασφάλεια. Βέβαια, δεν έλειψαν και οι περιπτώσεις όπου οι ΜΚΟ ενεπλάκησαν σε πολιτικές μηχανορραφίες και μετετράπησαν ακούσια ή εκούσια σε πiónια των εμπολέμων. Οι περιπτώσεις της Αιθιοπίας (δεκαετία '80), της Σομαλίας και του Σουδάν (δεκαετία '90) απέδειξαν περίτρανα πώς η ανθρωπιστική βοήθεια μπορεί να στηρίζει κυβερνητικούς στρατούς ή αντάρτες¹⁸.

18Βούλγαρης Γ., «Κράτος και Κοινωνία Πολιτών στην Ελλάδα», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τ. 28, σελ.18-21, Αθήνα 2006.

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη μίας ουσιαστικής σύμπραξης ΜΚΟ-Κράτους είναι η εγκατάλειψη του παραδοσιακού ρόλου τόσο του Κράτους όσο και των ΜΚΟ, ή αλλιώς η μετεξέλιξή τους.

Για το μεν Κράτος, ο νέος ρόλος το θέλει να εγκαταλείπει την έννοια της Κυβέρνησης και να οδηγείται στην έννοια της Διακυβέρνησης. Ουσιαστικά, από τη παραδοσιακή συγκεντρωτική αντίληψη του κράτους-μονοπωλίου της εξουσίας περνάμε σε μια πιο αποκεντρωμένη αντίληψη που θέλει το κράτος βασικό εταίρο και συνδιαχειριστή του δημόσιου συμφέροντος σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα και τις ΜΚΟ.

Για τις δε ΜΚΟ, απαιτείται η υπέρβαση του παραδοσιακού “ ανακουφιστικού” ρόλου (relief NGO) και η σταδιακή μετάβαση σε ένα νέο ρόλο, αυτό της “αναπτυξιακής” ΜΚΟ.

Σε αυτό το στάδιο, αλλιώς λεγόμενο και ως ΜΚΟ τρίτης γενιάς, η κοινωνία των πολιτών επιχειρεί ποιοτικές θεσμικές αλλαγές στη τοπική, εθνική και παγκόσμια πολιτική διαδικασία¹⁹.

Η νέα σχέση του Κράτους με την κοινωνία πολιτών αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό της Διακυβέρνησης (Governance). Σε αντίθεση με την παραδοσιακή έννοια της κυβέρνησης, σε μια αντιπροσωπευτική δημοκρατία, που αναπαρίσταται γραφικά με μια πυραμίδα που στη βάση της βρίσκεται το εκλογικό σώμα/λαός και στην κορυφή η εκλεγμένη κυβέρνηση που εκπροσωπεί αποκλειστικά την νόμιμη έκφραση της οργανωμένης κοινωνίας, στην οπτική της Διακυβέρνησης χωρίς να αμφισβητείται η πρωτοκαθεδρία της νόμιμα εκλεγμένης κυβέρνησης, προστίθενται στην αλυσίδα των διαδικασιών της δημόσιας απόφασης και οι άλλοι πόλοι/χώροι των σύγχρονων κοινωνιών.

1.7. Τρίτος τομέας-Διεθνής και ελληνική πραγματικότητα

Η έννοια του τρίτου τομέα οικονομίας εμφανίζεται στα τέλη του 19ου αιώνα με τον όρο Κοινωνική οικονομία - «Economic social».

Αργότερα, στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και 1980, υπήρξε μεγάλο επιστημονικό ενδιαφέρον για τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας και άρχισε ο τομέας να οριοθετείται από τον Ο.Ο.Σ.Α., το Ευρωπαϊκό δίκτυο Ε.Μ.Ε.Σ. και άλλους μεγάλους οργανισμούς στη Διεθνή κοινότητα. Ανάλογες προσπάθειες έγιναν και στις Η.Π.Α. από το 1976²⁰.

19Fischer, M & Scotto, G., 2000., Southeast European NGOs for the Stability Pact. Στο, www.bergof-conflictresearch.org/documents/publications/boc17e.pdf.

20Χρυσάκης, Μ. & Ζιώμας, Δ. κ.ά., 2002, σελ. 31-32, Κοσμόπουλος Δ., Πρακτικά συνεδρίου, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, 2002, σελ. 112.

Στην Ευρώπη, ο ίδιος ο τομέας, οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις αυτού άρχισαν να αναδεικνύονται και να αυτοπροσδιορίζονται στις αρχές του 1970-1980. Καταβλήθηκε τότε προσπάθεια να σκιαγραφηθούν οι δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν για να καλύψουν κοινωνικές ανάγκες, τις οποίες δεν κάλυπτε ούτε ο κρατικός τομέας, ούτε ο ιδιωτικός τομέας (στην πρόνοια, εκπαίδευση, υγεία, πολιτισμό, ψυχαγωγία). Συνεπώς, χρησιμοποιήθηκαν και άλλοι όροι, όπως «τρίτος τομέας», «τομέας της εναλλακτικής οικονομίας», «συλλογική οικονομία», «αλληλέγγυα οικονομία» κ.τ.λ.

Πράγματι, στην Ευρώπη έχει αναπτυχθεί τα τελευταία είκοσι χρόνια (1989-2007) ένας ιδιαίτερα ευρύς προβληματισμός για το ρόλο, τη σπουδαιότητα και ωφελιμότητα της κοινωνικής οικονομίας. Μάλιστα στην εικοσαετία αυτή, πραγματοποιήθηκαν και πραγματοποιούνται υπό την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (23η Γενική Διεύθυνση) επιστημονικά συνέδρια σχετικά με την κοινωνική οικονομία, στα οποία καταδεικνύεται η σπουδαιότητα και οι προοπτικές της (1989 - Παρίσι, 1990 - Ρώμη, 1992 - Λισσαβόνα, 1993 - Βρυξέλες, 1995 - Σεβίλλη, 1998 - Birmingham Αγγλίας, 2001, 2005 - Αθήνα)²¹.

Επίσης υιοθετήθηκε σε όλη την Ε.Ε., στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας, Equal α' και β' κύκλου (2001-2008), ειδικό μέτρο και δράσεις για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, ενώ στα πλαίσια της Equal α' κύκλου, το 2005 πραγματοποιήθηκαν και Ευρωπαϊκά συνέδρια για την κοινωνική οικονομία τόσο στην Αθήνα όσο και στην Πράγα.

Μέσα από την Equal αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα σημαντικές πρωτοβουλίες-επιχειρηματικές, αναπτυξιακές, χρηματοπιστωτικές, οι οποίες συσπειρώνουν εξαιρετικό ανθρώπινο δυναμικό, δημιουργούν απασχόληση, προσφέρουν νέα καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες, ενώ διέπονται από τα χαρακτηριστικά των πρωτοβουλιών κοινωνικής οικονομίας (αλληλεγγύη, εξυπηρέτηση της κοινότητας, περιορισμένο επανεπενδύμενο στην επιχείρηση κέρδος, εθελοντική συμμετοχή κ.τ.λ.).

Σύντομα δε, οι κοινωνικές επιχειρήσεις σχεδιάζεται να υπαχθούν για χρηματοδότηση στο 4ο Κ.Π.Σ. (2007-2013), ενώ αναμένεται από την Ε.Ε. και η νέα πρωτοβουλία JEREMY, η οποία θα υποστηρίζει τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν τη συνεχή ανάπτυξη, εξέλιξη και προοπτικές του Τρίτου Τομέα σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

21Κοσμόπουλος, Δ., Πρακτικά συνεδρίου, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, σελ. 116-118, Αθήνα 2003.

Σήμερα αναπτύσσονται εξαιρετικά ενδιαφέρουσες δραστηριότητες κοινωνικής οικονομίας στη Διεθνή κοινότητα και στην Ευρώπη. «*Δομείται έτσι μία άλλη κοινωνία και μία άλλη οικονομία, μέσα στο σώμα της παλιάς, με αρχές: τη δημοκρατία (συλλογικότητα, εναλλαγή στα όργανα διοίκησης, ανακλητότητα εκπροσώπων), το συνεταιριστικό και κοινοτικό τρόπο παραγωγής, την κοινωνική αυτό-οργάνωση και αυτοδιαχείριση.* Το νέο αυτό μοντέλο οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης χαρακτηρίζεται από την αυτοθέσμιση, την εξυπηρέτηση της τοπικής κοινωνίας, το αφούγκρασμα των αναγκών αποκλεισμένων και άνεργων ομάδων, τη μη εκμετάλλευση, την ποιότητα. Στόχος είναι η απασχόληση, η κοινωνική αλληλεγγύη, η ανάπτυξη της γειτονιάς, η τοπική ανάπτυξη, οι υπηρεσίες πρόνοιας (για παιδιά, ηλικιωμένους), πολιτισμού, προστασίας του περιβάλλοντος, με τη συμμετοχή ενδιαφερόμενων, ενεργών και όχι θεατών – «αγοραίων» πολιτών»²².

1.7.1. Ευρώπη

Τα τελευταία είκοσι χρόνια τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της απασχόλησης, της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας ζωής σε τοπικό επίπεδο. Για αυτό προωθείται και η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας, η οποία συνδυάζει το διπλό πλεονέκτημα:

- α) Της προσφοράς νέων αγαθών και υπηρεσιών για καλύτερη ποιότητα ζωής.
- β) Της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και καταπολέμησης της ανεργίας.

Πράγματι, στην Ευρώπη ο τομέας είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος και προσφέρει μεγάλο αριθμό θέσεων εργασίας. Η συνεισφορά του μάλιστα στην απασχόληση είναι ιδιαίτερα σημαντική στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών²³.

1.7.2. Διεθνής Κοινότητα-Κοινωνική επιχειρηματικότητα

Στην Αμερική, ο τρίτος τομέας απασχολούσε την δεκαετία 1980-2000 το 10,5% του ενεργού πληθυσμού και η συμβολή του στο Α.Ε.Π. ξεπερνούσε το 6.5% του εθνικού εισοδήματος²³.

Στην Λατινική Αμερική επίσης και κυρίως στη Βραζιλία και Αργεντινή, τα τελευταία χρόνια, καθημερινά πολλαπλασιάζονται οι αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις από άτομα που αντιμετώπιζαν υποαπασχόληση και κακές αμοιβές. Πρόσφατα, το 2007, ο πρόεδρος

²²Ναζάκης, Χ., Πρακτικά συνεδρίου, ΤΕΙ Μεσολογγίου, σελ. 138-139, Αθήνα 2005.

²³Κετζίτσοπούλου, Μ., σελ. 9, Αθήνα 2005.

Τσάβες ανακοίνωσε την υπαγωγή μεγάλων πετρελαϊκών μονάδων σε καθεστώς συνεταιριστικής και αυτοδιαχειριζόμενης λειτουργίας, στις οποίες συμμετέχει το κράτος και εργαζόμενοι και στις οποίες πλέον οι εργαζόμενοι σύμφωνα με ομολογίες τους βρίσκονται σε πολύ καλύτερη θέση.

1.7.3. Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η έννοια αλλά και οι οργανισμοί της κοινωνικής οικονομίας έχουν αναπτυχθεί αρκετά τα τελευταία είκοσι χρόνια και θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι η κινητοποίηση τα τελευταία χρόνια, ως προς την ανάπτυξή της, σχετίζεται έντονα με τη κινητοποίηση και υποστήριξη αυτών των πρωτοβουλιών από την Ε.Ε.

Ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας στη χώρα μας δεν έχει αναγνωριστεί ως διακριτός τομέας, μολονότι δραστηριοποιείται σε αυτόν ένας σημαντικός αριθμός φορέων, οι οποίοι εντάσσονται στον τρίτο τομέα, όπως γυναικείοι συνεταιρισμοί, συνεταιριστικές τράπεζες, εθελοντικές οργανώσεις, μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, άλλες νομικές μορφές επιχειρήσεων, με κοινωνικούς σκοπούς.

Εντούτοις, για μία χώρα σαν την Ελλάδα, οι κοινωνικοοικονομικές ανάγκες της οποίας συγκαθορίζονται σε σημαντικό βαθμό από τη γεωγραφική διασπορά του πληθυσμού, τις προσπάθειες αναζωογόνησης της περιφερειακής οικονομίας αλλά και τη δυνατότητα προσαρμογής των αγορών μέσα από ευέλικτα σχήματα, η κοινωνική οικονομία αποτελεί πεδίο διεύρυνσης των προοπτικών βιωσιμότητας και ανάπτυξης της οικονομίας, και της απασχόλησης²⁴.

Παρόλο που στην Ελλάδα παρατηρείται σημαντικό κενό στην προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και ευρύτερα υπηρεσιών σχετικών με την ποιότητα ζωής και συνεπώς, μεγάλη ανάγκη για υπηρεσίες που θα μπορούσαν να προσφερθούν από τον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας, ο συγκεκριμένος τομέας δεν έχει αναπτυχθεί όσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως λόγω της έλλειψης πληροφόρησης και αδιαφορίας της ελληνικής κοινωνίας, της έλλειψης θεσμικού και χρηματοδοτικού πλαισίου, που συνεπάγονται μη αναγνώριση, μη πιστοποίηση και μη χρηματοδότηση των φορέων κοινωνικής οικονομίας από το κράτος το οποίο απλά παρατηρεί και εξυπηρετείται από τις εθελοντικές πρωτοβουλίες²⁵.

24Ναζάκης, Χ., Πρακτικά συνεδρίου, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, σελ. 134, Αθήνα 2005.

25 Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων, σελ. 11, Αθήνα 2005.

Παρά τα ανωτέρω προβλήματα και τις ελλείψεις του τομέα στην Ελλάδα, τα τελευταία είκοσι χρόνια παρατηρείται έντονη δραστηριοποίηση στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας, στο οποίο δραστηριοποιούνται κυρίως, Αστικοί και Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί, Γυναικείοι συνεταιρισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΗ.ΚΥ.Ο.) – Σωματεία (πολιτιστικά, περιβαλλοντολογικά, γυναικεία κ.ά.), Α.Μ.Κ.Ε., Δημοτικές επιχειρήσεις και Κοινωφελή Ιδρύματα. Σημαντική είναι αναντίρρηση και η ανάπτυξη των Γυναικείων Συνεταιρισμών. (Από την έκθεση VOLMED-HELLAS²⁶).

Γενικά και στην Ελλάδα, όπως και σε όλη την Ευρώπη και τη Διεθνή κοινότητα, υπάρχει ευχάριστη άνθιση δραστηριοτήτων του Τρίτου τομέα, με σκοπούς κοινωνικούς (προσφορά κοινωνικού, πολιτιστικού και παραγωγικού έργου), οι οποίες και εργασία δημιουργούν και στην τοπική ανάπτυξη συμβάλλουν.

²⁶Χρυσάκης, Μ., κ.ά., σελ. 53, Αθήνα 2000.

2: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

2.1 Ορισμός των ΜΚΟ

Δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός της έννοιας «Μη Κυβερνητική Οργάνωση» (ΜΚΟ). Αν και όλοι συμφωνούν ότι οι ΜΚΟ είναι μη κρατικές και μη κερδοσκοπικές οντότητες των οποίων τα μέλη είναι πολίτες ή ενώσεις πολιτών, δεν υπάρχει ομοφωνία ούτε για το αν ο χαρακτήρας τους είναι εθελοντικός, ούτε σε ποιο βαθμό οι οικονομικοί τους πόροι δεν θα έπρεπε να είναι κρατικοί. Χαρακτηριστικό πάντως είναι, ότι σε αυτές δεν μπορούν να συμπεριληφθούν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι επαναστατικές και τρομοκρατικές ομάδες και τα πολιτικά κόμματα. Τις τελευταίες δυο δεκαετίες παρόλο που ο αριθμός των μελών των πολιτικών κομμάτων, των εργατικών συνδικάτων και άλλων παραδοσιακών μορφών συλλογικής δράσης μειώθηκε, υπήρξε μια έκρηξη στον αριθμό αλλά και την ισχύ των ΜΚΟ²⁷.

Οι ΜΚΟ δεν δημιουργούνται από κράτη, παρόλο που σε πολύ μεγάλο ποσοστό εξαρτώνται οικονομικά από αυτά. Πολλοί μίλησαν για μια εξέγερση της κοινωνίας των πολιτών κατά της παγκοσμιοποίησης. Ωστόσο, άλλοι αμφισβήτησαν την αντιπροσωπευτικότητα των ΜΚΟ και υποστήριξαν ότι είναι περισσότερο αυτόκλητοι παρά ουσιαστικοί εκπρόσωποι της «διεθνούς κοινής γνώμης».

Βασικό αίτιο της διχογνωμίας αλλά και της ποικιλότητας στον ορισμό των ΜΚΟ είναι το εύρος του περιεχομένου που μία ΜΚΟ περιλαμβάνει. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, επειδή η δραστηριότητα μιας ΜΚΟ ίσως διαφέρει κατά πολύ (σε θέματα λειτουργίας αλλά και σκοπών) από μία άλλη, το θέμα της οριοθέτησης, ταξινόμησης και ορισμού των ΜΚΟ τίθεται δυσχερές. Επιπλέον δεν είναι εφικτό να τις ορίσουμε ούτε από νομική σκοπιά, λόγω της πληθώρας των νόμων που εμπίπτουν στις δραστηριότητες των ΜΚΟ. Αρκεί να αναλογιστούμε πως η εκάστοτε οργάνωση μπορεί να έχει την νομική υπόσταση, για παράδειγμα, μιας φιλανθρωπικής οργάνωσης, ή ενός μη κερδοσκοπικού σωματείου ή ενός ιδρύματος.

Επομένως, υπό τον όρο ΜΚΟ υποδηλώνεται μια έννοια, η οποία μπορεί να καλύπτει σχεδόν τα πάντα. Από μια τοπική περιβαλλοντική οργάνωση, έως μια διεθνή δομή που διαχειρίζεται δεκάδες εκατομμύρια ευρώ.

²⁷Σκλιάς, Π., Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Τα Βαλκάνια, η Κεντρική και η Ανατολική Ευρώπη (ΚΑΕ), οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και οι σχέσεις τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ13-27, Αθήνα 2001.

Η Παγκόσμια Τράπεζα δίνει τον εξής ορισμό για τις ΜΚΟ: «ιδιωτικές οργανώσεις που αναλαμβάνουν δράση σχετικά με την ανακούφιση όσων υποφέρουν, την προαγωγή των συμφερόντων των φτωχών, την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών ή αναλαμβάνουν την προώθηση της κοινωνικής ανάπτυξης²⁸».

Στην αγγλική γλώσσα ο όρος «Government» είναι πιο κοντά στην έννοια του «Κράτους» παρά στην έννοια της «Κυβέρνησης» σύμφωνα με τα ελληνικά δεδομένα²⁹, δηλαδή το ανώτατο συλλογικό όργανο στο πλαίσιο της εκτελεστικής εξουσίας. Συνεπώς, θα ήταν πιο σωστό να μεταφράζουμε τον όρο «non-governmental organizations» ως «μη-κρατικές οργανώσεις³⁰» και όχι ως «μη-κυβερνητικές οργανώσεις».

Η απόδοση του όρου στα ελληνικά ως «μη-κυβερνητικές οργανώσεις» είναι ευρέως διαδεδομένη, αν και εσφαλμένη. Στην ελληνική γλώσσα η «Κυβέρνηση» είναι το συνταγματικό όργανο που κατευθύνει τη γενική πολιτική της χώρας και απαρτίζεται από τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς (άρθρα 82 και 81 Συντ.). Υπάρχουν συλλογικά κυβερνητικά όργανα (ν. 1558/1985), όχι όμως και «κυβερνητικές οργανώσεις», επομένως δεν έχει νόημα και ο όρος «μη-κυβερνητικές οργανώσεις».

Ο όρος «non-governmental organizations» έχει καταβολές στο διεθνές δίκαιο. Πρωτοεμφανίζεται στο άρθρο 71 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (1945), το οποίο προβλέπει τη δυνατότητα αναγνώρισης «συμβουλευτικού καθεστώτος» σε διεθνείς αλλά και εθνικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις, που ενεργοποιούνται στο πεδίο των δραστηριοτήτων του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου³¹.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο χωρίζει τις ΜΚΟ σε τρεις κατηγορίες:

- i. Σε αυτές που δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για τις δραστηριότητές του.
- ii. Σε αυτές που διαθέτουν εμπειρία σε ειδικά αντικείμενα.
- iii. Σε αυτές που βοηθούν περιστασιακά το έργο του.

28 World Bank, Issues and Options for Improving Engagement Between the World Bank and Civil Society Organizations, Washington: World Bank March 2005, στο www.worldbank.org/CSO/Resources/GuidetoResources2003.pdf.

29 Στην Ελλάδα μεταφράζουμε τον αγγλικό όρο «non-governmental organizations» ως «μη-κυβερνητικές οργανώσεις». Πρόσφατα μάλιστα ο όρος «μη-κυβερνητικές οργανώσεις» έκανε την εμφάνισή του και στην ελληνική νομοθεσία, στο ν. 2731/1999 για την αναπτυξιακή βοήθεια (άρθρα 10 έως 17) και στο ν. 2646/1998 για την ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας (άρθρο 12).

30 Ανθόπουλος, Χ., Πολιτικά Κόμματα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ρόλοι συμπληρωματικοί ή αναπληρωματικοί; στο Κοινωνία Πολιτών, τεύχος 8, Χειμώνας 2002.

31 Περράκη, Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα -Κομοτηνή, σελ 100-103, Αθήνα 2002.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, ο όρος μη-κυβερνητικές οργανώσεις τείνει πλέον να καλύπτει το σύνολο των μη-κρατικών οργανώσεων που δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα και επιδιώκουν κοινωνικά ωφέλιμους σκοπούς, οι οποίοι συνήθως σχετίζονται με την προάσπιση και προώθηση των παλαιών και νέων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η επιδίωξη σκοπών γενικότερου συμφέροντος είναι το στοιχείο που τις διαφοροποιεί από τις «οργανώσεις συμφερόντων» (π.χ. τις «επαγγελματικές οργανώσεις»), οι οποίες μεριμνούν αποκλειστικά για την προστασία και προώθηση των ιδιαίτερων οικονομικοκοινωνικών συμφερόντων των μελών τους.

Σε ευρύτερη χρήση, ο όρος ΜΚΟ μπορεί να αποδοθεί σε κάθε μη-κερδοσκοπικό οργανισμό, που είναι ανεξάρτητος από την κυβέρνηση. Οι ΜΚΟ βασίζονται σε συγκεκριμένες αξίες, και εξαρτώνται εξ' ολοκλήρου ή εν μέρει από ανιδιοτελείς προσφορές και εθελοντική υπηρεσία. Παρόλο που ο παράγοντας ΜΚΟ συγκροτείται ολοένα και περισσότερο με στοιχεία επαγγελματισμού, τις δύο τελευταίες δεκαετίες, οι αρχές του αλτρουισμού και του εθελοντισμού παραμένουν τα χαρακτηριστικά κλειδιά για τον ορισμό τους³².

Όπως προκύπτει, ο όρος μη-κυβερνητικοί οργανισμοί είναι πολύ γενικός, ευρύς και εμπεριέχει πολλούς διαφορετικούς τύπους οργανώσεων. Τα κριτήρια για την διαφοροποίηση τους ποικίλουν ως προς:

1. την ύλη τους και το αντικείμενο τους.
2. τον τρόπο λειτουργίας τους.
3. το μέγεθος τους (οικονομικοί γίγαντες και μικρές τοπικές οργανώσεις με λίγα μέλη και πολύ εθελοντική εργασία).
4. τον τόπο δράσης (εθνικό, ευρωπαϊκό, παγκόσμιο επίπεδο).
5. τον γενικό προσανατολισμό και τους στόχους τους.

Επίσης, είναι σκόπιμο να παρατεθούν κάποια από τα χαρακτηριστικά για τις ΜΚΟ που έχουν διατυπωθεί³³:

- ✚ Είναι μία μη-κερδοσκοπική οργάνωση που προσανατολίζεται στην παροχή υπηρεσιών ή αναπτυξιακής βοήθειας, είτε προς όφελος των μελών της είτε άλλων ομάδων του πληθυσμού.
- ✚ Είναι μία οργάνωση ιδιωτών με συγκεκριμένες βασικές κοινωνικές αρχές με σκοπό

32Ball, R., A., Peters, G., B.(επιμ. Λάβδας,Κ.), Σύγχρονη πολιτική και διακυβέρνηση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.

33Com(97) τελικό, «Ανακοίνωση της Επιτροπής για την προώθηση του ρόλου των σωματείων και των ιδρυμάτων στην Ευρώπη», Βρυξέλες.

την ανάπτυξη της κοινότητας που υπηρετούν.

- ✚ Είναι μία κοινωνική οργάνωση ανάπτυξης που συμβάλλει στην ισχυροποίηση του ανθρώπου.
- ✚ Είναι μία οργάνωση ή ομάδα ανθρώπων που εργάζονται ανεξάρτητα.
- ✚ Είναι μία ανεξάρτητη δημοκρατική οργάνωση που εργάζεται για την ενίσχυση οικονομικά ή κοινωνικά περιθωριοποιημένων ομάδων.
- ✚ Είναι μία οργάνωση ανεξάρτητη από πολιτικές παρατάξεις, που εργάζεται για την παροχή βοήθειας, ανάπτυξης και ευημερίας στην κοινωνία.
- ✚ Είναι μία οργάνωση αφοσιωμένη στις βασικές αιτίες των προβλημάτων με στόχο την βελτίωση της ποιότητας της ζωής των φτωχών, καταπιεσμένων και περιθωριοποιημένων ατόμων σε επαρχιακές ή και αστικές περιοχές.
- ✚ Είναι μία οργάνωση που ιδρύθηκε από και για την κοινωνία χωρίς ή με μικρή παρέμβαση από την κυβέρνηση. Δεν είναι μόνο φιλανθρωπικοί οργανισμοί αλλά εμπλέκονται επίσης σε κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.
- ✚ Είναι μία οργάνωση ευέλικτη και δημοκρατική στη δομή της, που σκοπεύει να υπηρετήσει τον άνθρωπο χωρίς να έχει κέρδος για την ίδια.

"Μη-Κυβερνητικός Οργανισμός" είναι οποιοσδήποτε οργανισμός ή ίδρυμα που έχει δημιουργηθεί για να αναλάβει μία ή περισσότερες από τις παρακάτω δραστηριότητες: ανθρωπιστική βοήθεια, αποστολές ανακούφισης του ανθρώπινου πόνου, υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνειδητοποίηση, κοινωνική επανένταξη και επανακατοίκηση, φιλανθρωπικό έργο, δραστηριότητες εκπαιδευτικές, υγείας και πολιτιστικές, προστασία του περιβάλλοντος, οικονομική αναδόμηση και ανάπτυξη, προώθηση των δημοκρατικών πρακτικών, κοινωνική ανάπτυξη, προώθηση της ισότητας των φύλων ή οποιαδήποτε άλλη μη-κερδοσκοπική δραστηριότητα που υπηρετεί το κοινό συμφέρον.

Αναμφίβολα πάντως και ανεξάρτητα από τα παραπάνω, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις αποτελούν πλέον αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής αλλά και παγκόσμιας Κοινωνίας των Πολιτών. Προέκυψαν αρχικά, ως αίτημα συλλογικής έκφρασης και δράσης, ως ένας

κοινωνικός χώρος έξω από τη συμβατική κομματική δράση και σταδιακά μετατράπηκαν σε ουσιαστικούς φορείς διαμεσολάβησης ανάμεσα στους πολίτες και το κράτος³⁴.

2.2 Ιστορική αναδρομή των ΜΚΟ

Επιχειρώντας μία ιστορική αναδρομή, καταγράφουμε ότι οι πρώτες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ιδρύθηκαν τον 18ο αιώνα και αποσκοπούσαν, στην κατάργηση του δουλεμπορίου και της δουλείας (Quakers, 1788, στην Πενσυλβάνια των ΗΠΑ, Sierra Leone Company, 1787, στο Λονδίνο, Societe des Amis des Noirs, 1788, στο Παρίσι).

Το 1881, ιδρύθηκε το Διεθνές Συμβούλιο Γυναικών και η Διεθνής Κοινοβουλευτική Ένωση. Ο Ερυθρός Σταυρός, που στην ανθρωπιστική δράση οι Μ.Κ.Ο. χρωστούν τη φήμη τους, ιδρύεται από τον Ερρίκο Ντυνάν, ο οποίος σοκαρισμένος, από τις σφαγές, στις μάχες του Σολφερίνο (1859), ήθελε να προστατεύσει την τύχη των αιχμαλώτων του πολέμου και, γενικότερα, να ενδυναμώσει την εφαρμογή του ανθρωπιστικού δικαίου, εν καιρώ πολέμου.

Έκτοτε, ο Ερυθρός Σταυρός αναλαμβάνει αληθινή αποστολή, ως διεθνής δημόσια υπηρεσία, χάρη στις συμβάσεις, που υπεγράφησαν υπό την αιγίδα του, από το 1949 έως το 1977 (Συμβάσεις της Γενεύης)³⁵.

Στον τομέα του ανθρωπιστικού δικαίου, άθισαν στη συνέχεια, πολυάριθμες οργανώσεις. Κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου, οι Μ.Κ.Ο., ανέπτυξαν δραστηριότητες στην Κοινωνία των Εθνών και τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας. Το 1922, ιδρύεται η Διεθνής Ομοσπονδία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο αριθμός των Μ.Κ.Ο. αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο. Μεγάλη έξαρση παρατηρήθηκε μετά το 1970, ιδίως στην Λατινική Αμερική και την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Στην Ευρώπη, η ίδρυση της ΔΑΣΕ (Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη) υπήρξε καταλυτική, για την αναγνώριση της νομιμότητας της δράσης των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Η Χάρτα 69 της Πράγας, που συντάχθηκε, με πρωτοβουλία πολιτών και συνδέθηκε με την ίδρυση Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, αποτέλεσε σημαντικό βήμα, για την εμπέδωση των ατομικών ελευθεριών.

34Σκλιάς, Π., Χουλιάρης, Α. (2002), Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών. σελ. 73-86, 317-323 (Αθήνα: Παπαζήση).

35Φραγκονικολόπουλος, Χ. (2007). Ο παγκόσμιος ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων – Δυναμική και Αδυναμίες στη Παγκόσμια Διακυβέρνηση (Αθήνα: Ι. Σιδέρης).

Σε αντίθεση με την Ευρώπη, στην Αφρική οι Μ.Κ.Ο. είναι κατά κανόνα οργανώσεις με έδρα άλλες ηπείρους, που δραστηριοποιούνται στην Αφρική. Στην Ασία, μόλις πρόσφατα, άρχισαν να αναπτύσσονται και μάλιστα κάτω από πολύ δυσμενείς συνθήκες. Σήμερα, εκτιμάται ότι ο αριθμός των Μ.Κ.Ο. ανέρχεται σε 5.000 έως και 25.000. Ο μεγάλος αριθμός φανερώνει τον εντυπωσιακό αριθμό των οργανώσεων, που δραστηριοποιούνται, σε όλες τις γωνιές του πλανήτη.

Οι πρώτες ΜΚΟ είχαν κυρίως κοινωνικό χαρακτήρα, δηλαδή αναλάμβαναν το ρόλο υποβοήθησης των περιθωριοποιημένων και αδύναμων κοινωνικών ομάδων. Συνεπώς, αναπτύσσονταν κυρίως φιλανθρωπικές οργανώσεις, εθελοντικού χαρακτήρα υπό την αιγίδα ιδρυμάτων και εκκλησιαστικών κοινοτήτων. Βέβαια, παρά την πολύτιμη βοήθεια που προσέφεραν στο κοινωνικό σύνολο δεν έλειψαν οι δυσμενείς κριτικές. Αυτές αφορούσαν τα όρια των δράσεων των οργανώσεων αυτών και την αδυναμία αποτελεσματικής αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Δια μέσω της κριτικής που ασκήθηκε, επήλθε και η εξέλιξη των ΜΚΟ. Στην προσπάθεια, καταπολέμησης των κοινωνικών διαφορών, οι οργανώσεις άρχισαν να διευρύνουν το πεδίο δράσης τους και να προωθούν προγράμματα και δράσεις ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών. Ωστόσο, παρά την εξέλιξη αυτή, οι οργανώσεις και πάλι βρέθηκαν στο στόχαστρο της κριτικής, για την περιορισμένη εμβέλεια δράσης τους.

Ερχόμενοι στο παρόν, οι ΜΚΟ έχουν πλέον ξεπεράσει τα τοπικά όρια και έχουν εξελίξει το ζήτημα της μεταξύ τους δικτύωσης. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με την άνοδο της ιδέας του εθελοντισμού, την μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών στις οργανώσεις αυτές, την αυξανόμενη αξιοποίηση της τεχνολογίας, αλλά και την ενεργή παρουσία των οργανώσεων στις πολιτικές διαδικασίες, έχει ενδυναμώσει το αίτημα των οργανώσεων για συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων.

Πριν την ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) δεν χρησιμοποιούταν ο όρος ΜΚΟ, αλλά αυτές αναφέρονταν ως διεθνή ινστιτούτα ή διεθνείς ενώσεις ή διεθνείς οργανισμοί και αναγνωρίζονταν ως «ιδιωτικές οργανώσεις»³⁶. Το 1945, στο καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ χρησιμοποιείται για πρώτη φορά το ακρώνυμο NGO (Non Governmental Organization)³⁷. Σκοπός ήταν η διαφοροποίηση μεταξύ των ιδιωτικών και διακυβερνητικών οργανώσεων (intergovernmental organizations “IGOs”). Στο σχετικό άρθρο (άρ.71)

36Benn, S.,Bolton, D. (2011), Key Concepts in Corporate Social Responsibility (Los Angeles : Sage).

37Martens Kerstin (2002) ‘Mission Impossible? Defining Nongovernmental Organizations .Voluntas: international Journal of Voluntary and Non Profit Organizations, vol 13,no3:271-285.

αναφέρεται συγκεκριμένα πως ο όρος αυτός περιλαμβάνει τις οργανώσεις με συμβουλευτικό ρόλο, οι οποίες είναι αναγνωρισμένες από εθνικό ή διεθνή οργανισμό, που δραστηριοποιείται στον ίδιο τομέα. Μέχρι το τέλος του ψυχρού πολέμου και στο πλαίσιο του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου (ECOSOC), ο ρόλος τους ήταν καθαρά συμβουλευτικός.

Το δικαίωμα συμμετοχής των Μ.Κ.Ο με συμβουλευτικό καθεστώς κατοχυρώθηκε με την απόφαση 1296 του ECOSOC το 1968. Κατά τη δεκαετία του '90, άρχισαν να συμμετέχουν κυρίως στο προπαρασκευαστικό στάδιο και στη φάση των συμπερασμάτων, σε διασκέψεις με κοινωνικού ενδιαφέροντος θέματα.

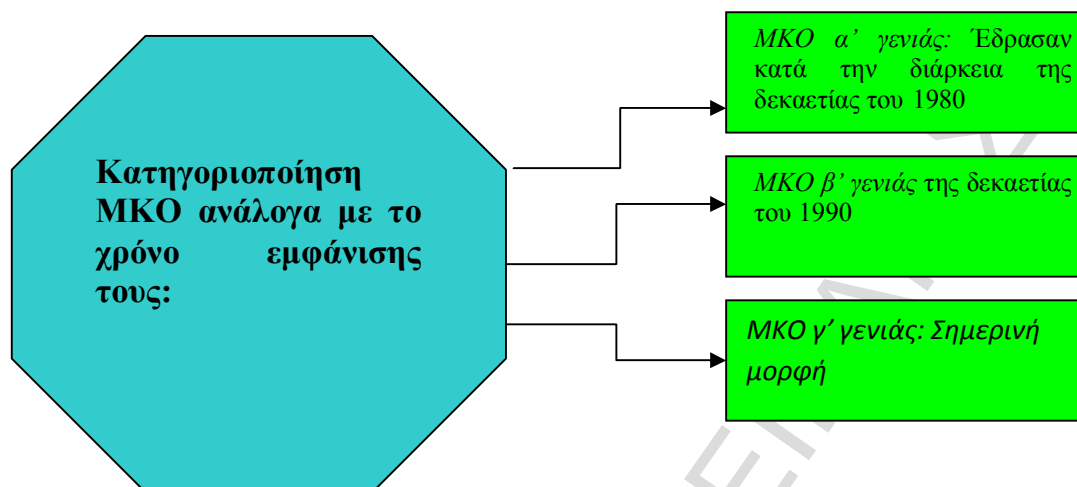
Το 1993 από το ECOSOC δημιουργήθηκε μια ομάδα εργασίας με σκοπό την αξιολόγηση των σχέσεων μεταξύ του ΟΗΕ και των ΜΚΟ. Αυτή η διαδικασία οδήγησε το 1996 στο ψήφισμα 1996/31, το επίσημο νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τη σχέση μεταξύ του Ο.Η.Ε και των Μ.Κ.Ο³⁸. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, περισσότερες από 2.000 ΜΚΟ μπορούσαν να συμμετέχουν στις συνεδριάσεις του ΟΗΕ ως παρατηρητές. Στις μέρες μας, ο ΟΗΕ λειτουργεί ως βήμα για τις ΜΚΟ και βρίσκεται σε συνεχή συνεργασία και διαβούλευση μαζί τους.

Χρονολογικά, το μεγάλο αριθμητικό άλμα των ΜΚΟ έγινε στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Οι οργανώσεις άρχισαν τότε να πολλαπλασιάζονται με ταχύ ρυθμό τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Σε διεθνές επίπεδο, πολλές οργανώσεις δημιουργήθηκαν προκειμένου να προάγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των γυναικών και την ευαισθητοποίηση σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Εκείνη τη περίοδο της άνθισης, διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις λειτουργούσαν ως σημαντικοί παίκτες εντός του ΟΗΕ και όχι μόνο.

Στις μέρες μας, ο αριθμός των ΜΚΟ είναι μεγαλύτερος από ποτέ, οι δε δραστηριότητές τους δεν περιορίζονται γεωγραφικά, ενώ η επιρροή τους τείνει να ενισχύεται. Αναμφισβήτητα αποτελούν έναν νέο σημαντικό φορέα στη διαμόρφωση διεθνών πολιτικών.

38ΟΚΕ, «Μη Κρατικές Οργανώσεις» (Μ.Κ.Ο), Αθήνα 2005.

2.3 Ιστορική εξέλιξη των ΜΚΟ

Σχήμα 1: Οι τρεις μεγάλες κατηγορίες ταξινόμησης των ΜΚΟ ανάλογα με το χρόνο εμφάνισης τους.

Οι Μη κυβερνητικές οργανώσεις έκαναν την εμφάνισή τους τη δεκαετία του '80. Εκείνη την περίοδο δημιουργήθηκαν πολλά κοινωνικά κινήματα για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των ανθρώπων. Τα κινήματα εκείνης της περιόδου ήταν κυρίως ουμανιστικά και οικολογικά, ενώ είχαν έντονο το στοιχείο της διαφοροποιημένης στάσης απέναντι στη στάση που διατηρούσαν τα κράτη και τα κόμματα της εποχής. Οι Μη κυβερνητικές Οργανώσεις της δεκαετίας του '80 αποτελούν τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις της πρώτης γενιάς.

Ακολούθησαν οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις της δεκαετίας του '90, οι οποίες απέκτησαν καλύτερη οργάνωση, διεθνή δικτύωση, αυξημένη ισχύ και άρχισαν να ασκούν κριτική στο δημόσιο χώρο. Κύριο χαρακτηριστικό των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων της δεύτερης γενιάς αποτέλεσε η ανάληψη δημόσιας ευθύνης απέναντι στα κοινά συμφέροντα των πολιτών και η ανάληψη δράσεων για την ικανοποίησή τους.

Η Τρίτη γενιά των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων είναι η γενιά των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων του 21^{ου} αιώνα. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις δεν περιορίζονται πλέον στην εκπροσώπηση των κοινών συμφερόντων των πολιτών, αλλά προωθούν επίσης τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και μάχονται για μια νέα διαμόρφωση του δημόσιου

χώρου μέσα στον οποίο θα ασκείται η δημόσια εξουσία από περισσότερους δρώντες. Ο στόχος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων του 21^{ου} αιώνα είναι η προώθηση νέων μορφών διαβούλευσης και συμμετοχικής δημοκρατίας. Επιπρόσθετα, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις του 21^{ου} ισχυροποιούνται, εξαιτίας της αυτονομίας που απολαμβάνουν, στη χάραξη των πολιτικών τους, εξαιτίας της ανεξαρτησίας στη λειτουργία τους από την κεντρική διοίκηση αλλά και λόγω της προώθησης νέων μοντέλων συμμετοχικής διακυβέρνησης.

Γίνεται αντιληπτό μέσα από την ιστορική εξέλιξη των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, ότι επιτυγχάνεται η συνεχής αναπροσαρμογή τους στις εξελίξεις της διεθνούς κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικής σκηνής ώστε να ανταποκρίνονται άμεσα στις απαιτήσεις των πολιτών για αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους στην σύγχρονη πραγματικότητα³⁹.

2.4 Ο ρόλος των ΜΚΟ

Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων είναι πολύτιμος και πολυδιάστατος, ενώ σχετίζεται άμεσα με το ρόλο της Κοινωνίας των Πολιτών, την οποία εκπροσωπούν. Συγκεκριμένα, ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων είναι η εκπροσώπηση των συμφερόντων των πολιτών, η ενημέρωση και η οργανωμένη κινητοποίηση τους, η αντιπροσώπευση των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (συμμετοχική δημοκρατία²¹) και η αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους⁴⁰.

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις δεν υποκαθιστούν την κρατική λειτουργία, ωστόσο παρέχουν χρήσιμες υπηρεσίες και γνώσεις σε τομείς όπου η κρατική είτε υστερεί είτε δεν τους καλύπτει επαρκώς. Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων διαμορφώνεται σε

39ΙΣΤΑΜΕ (2006) .Ο ρόλος και η συμμετοχή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στα Μοντέλα Πολιτικής Διακυβέρνησης του μέλλοντος. Προτάσεις και προσαρμογή στα πλαίσια της ελληνικής εμπειρίας, Ίδρυμα Ανδρέα Παπανδρέου, Αθήνα.

40Παναγιωτίδου, Ε. (2006), Εταιρική σχέση κράτους-κοινωνίας πολιτών. Προς ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης. Το παράδειγμα της ελληνικής αναπτυξιακής συνεργασίας & βοήθειας .Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Κράτος και Δημόσια Πολιτική» Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης Πανεπιστημίου Αθηνών.

άμεσα ενημερωτικό και οργανωτικό για τους πολίτες, και έμμεσα γνωμοδοτικό για τους κρατικούς φορείς, καθώς δύνανται να ενημερώνουν το κράτος και να γνωμοδοτούν σχετικά με σύγχρονες λύσεις αντιμετώπισης των προβλημάτων⁴¹.

Οι Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις, με τη δυναμικότητα που τις χαρακτηρίζει, αποτελούν τον πλέον κατάλληλο μηχανισμό που μπορεί να φέρει τους πολίτες κοντά στην θεσμοθετημένη κεντρική εξουσία. Θα αρκεστούμε στο να ονομάσουμε τρεις πτυχές του έργου που επιτελούν οι ΜΚΟ:

2.4.1. Ο συμβουλευτικός ρόλος των ΜΚΟ

Με βάση το άρθρο 71 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών «το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο μπορεί να αποφασίζει να συμβουλευέται μη-κυβερνητικούς οργανισμούς που ασχολούνται με θέματα της αρμοδιότητάς του. Τέτοιες αποφάσεις μπορούν να αναφέρονται σε διεθνείς οργανισμούς και, όταν το απαιτούν οι περιστάσεις, σε εθνικούς οργανισμούς, ύστερα από συνεννόηση με το ενδιαφερόμενο Μέλος των Ηνωμένων Εθνών». Τα παραπάνω καταδεικνύουν τον συμβουλευτικό χαρακτήρα των ΜΚΟ.

2.4.2. ΜΚΟ ως τρίτος τομέας παροχής υπηρεσιών

Ο παραπάνω ρόλος των ΜΚΟ τεκμηριώνεται από τον Ρίφκιν (Ριφκιν cited in Λιώσεις). Περιγράφοντας την κατάσταση που επικρατεί στη σημερινή πραγματικότητα, εκτός από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, διαβλέπει και έναν τρίτο. Αναφέρει πως «Ο τρίτος τομέας ήδη διατέμνει την κοινωνία με μια φαρδιά λωρίδα εδάφους. Οι κοινοτικές δραστηριότητες καλύπτουν όλο το φάσμα, από τις κοινωνικές υπηρεσίες μέχρι τη φροντίδα για την υγεία, την παιδεία και τις έρευνες, τις καλές τέχνες, τη θρησκεία και την παροχή νομικής υποστήριξης. Οργανισμοί κοινοτικών υπηρεσιών βοηθούν τους ηλικιωμένους και ανήμπορους, τους διανοητικά ανάπηρους, τους προβληματικούς νέους, τους άστεγους και άπορους. Εθελοντές ανακαινίζουν ερειπωμένα διαμερίσματα και χτίζουν καινούργια σπίτια για οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα. Δεκάδες χιλιάδες Αμερικανοί προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους σε κρατικά νοσοκομεία και κλινικές για τη φροντίδα των ασθενών, συμπεριλαμβανομένων και των θυμάτων του AIDS. Χιλιάδες άλλοι αναλαμβάνουν ρόλους θετών

41Σκλιάς, Π., Χουλιάρης, Α. (2002), Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία. (Αθήνα: Παπαζήση).

γονέων ή μεγάλων αδελφών για μικρά ορφανά παιδιά...». Ο Ρίφκιν περιγράφοντας μάλιστα, τη συμμετοχή των πολιτών στην κοινοτική οικονομία, γράφει ότι «οι Αμερικανοί παίζουν το ρόλο ψυχολόγων σε έφηβους με υπαρξιακά προβλήματα, δασκάλων σε προγράμματα εξάλειψης του αναλφαβητισμού, βρεφονηπιοκόμων, μαγείρων σε διανομή γευμάτων σε άπορους. Ακόμα συμμετέχουν σε προγράμματα, εθελοντικά πάντα, τα οποία παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε θύματα βιασμών, αλκοολικούς, ναρκομανείς κ.ά.».

2.4.3. ΜΚΟ ως εμπόδιο στην προσπάθεια κυριαρχίας του Κράτους στους πολίτες

Όπως γράφει ο Καθηγητής Παναγιώτης Ιωακειμίδης (Ιωακειμίδης cited in Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, 2002)[7] «το Κράτος, πράγματι, μπορεί να παίζει τον ρόλο του εγγυητή της ειρήνης και του διαιτητού των μεγάλων συμφερόντων. Όμως, επειδή υπάρχει περίπτωση το Κράτος, το οποίο κινείται μεταξύ αυτών των μεγάλων συμφερόντων, να κυριαρχήσει απέναντι στους πολίτες, γι' αυτό είναι ανάγκη να αναπτυχθούν οι «κοινωνίες των πολιτών», που είναι διάφορες μη-κυβερνητικές οργανώσεις, σύλλογοι, πολιτιστικές οργανώσεις, οι οποίες θα αποτελούν ένα φρένο στην προσπάθεια απόλυτης κυριαρχίας του Κράτους πάνω στις αδύναμες μάζες του λαού. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και κατηγορείται από πολλούς σε μερικά σημεία, εν τούτοις προωθεί την ανάπτυξη αυτής της «κοινωνίας των πολιτών», γιατί διαφορετικά διακυβεύεται αυτό το ίδιο το μέλλον της Ευρώπης»⁴².

Ακόμη, ο Έρνεστ Γκέλνερ (Γκέλνερ cited in Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, 2002), για τον ρόλο των ΜΚΟ αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η «Κοινωνία των πολιτών είναι ένα σύνολο ποικίλων Μη-κυβερνητικών θεσμών αρκετά ισχυρών ώστε να αντισταθμίζουν το κράτος και που ενώ δεν το εμποδίζουν να εκπληρώσει το ρόλο του ως εγγυητή της ειρήνης και διαιτητή μεταξύ μεγάλων συμφερόντων, μπορούν ωστόσο να το εμποδίσουν να κυριαρχήσει και να εκμηδενίσει το υπόλοιπο της κοινωνίας»¹⁹.

42Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου (2002).Η κοινωνία των πολιτών.available from://www.parembasis.

2.5 Τα προβλήματα των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων

Τα χαρακτηριστικά των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και οι πηγές χρηματοδότησης τους, δημιουργούν κάποια προβλήματα κατά τη λειτουργία των συγκεκριμένων οργανώσεων. Τα προβλήματα που ανακύπτουν αφορούν κυρίως την αυτονομία της δράσης τους.

Εξ ορισμού, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις δεν πρέπει να έχουν καμία κρατική ή πολιτική εξάρτηση έτσι ώστε η δράση τους να είναι αυτόνομη. Στην περίπτωση, όμως, που οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις λαμβάνουν κάποια κρατική ή ευρωπαϊκή ή ιδιωτική επιχορήγηση για να υλοποιήσουν μια συγκεκριμένη δράση με δημόσιο όφελος, αυτόματα αντιβαίνουν στα καθεστωτικά χαρακτηριστικά τους⁴³.

Η απάντηση δεν είναι μονοδιάστατη και σίγουρα δεν είναι εύκολη. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η συνήθης τακτική στον 21^ο αιώνα είναι οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις να δέχονται τέτοιου είδους οικονομικές βοήθειες για να μπορέσουν να καλύψουν μεγάλου μεγέθους και σημαντικότητας δράσεις, τις οποίες το κράτος ή η Ευρωπαϊκή Ένωση ή ακόμα και εταιρίες δεν έχουν την οργάνωση ή και την τεχνογνωσία για να τις πραγματοποιήσουν αποτελεσματικά.

Στην περίπτωση των χορηγιών των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων από μεγάλες ιδιωτικές εταιρίες, οι χορηγίες γίνονται δεκτές όταν γίνει στάθμιση μεταξύ κοινωνικού οφέλους και οργανωτικής αυτονομίας και υπερισχύσει το συλλογικό όφελος⁴⁴.

Παρατηρείται ότι το κριτήριο της αυτονομίας των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων δεν είναι αυστηρά πλέον οριζόμενο, αλλά προσαρμόζεται στις ανάγκες των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων του 21^{ου} αιώνα, με στόχο την αποτελεσματικότερη λειτουργία τους και τη δυνατότητα διεκπεραίωσης δράσεων μεγάλης εμβέλειας και σημασίας για το κοινωνικό σύνολο. Παραμένει πάντα στη διάθεση του Διοικητικού Συμβουλίου κάθε Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης να αποφασίσει έως ποιο σημείο θα γίνεται δεκτή η οικονομική βοήθεια και έως ποιο σημείο η οργάνωση παρά την οικονομική ενίσχυση παραμένει αυτόνομη και αποτελεσματική ως προς τον καθεστωτικό της στόχο.

43Σύμφωνα με το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Μελετών Ελλάδος (IOBE) το 33,2% των προβλημάτων των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων οφείλονται στην ανεπάρκεια χρηματοδοτικών οργανισμών, www.iobe.gr.

44Boli J.& Thomas M. (1999), *Constructing World Culture, International Nongovernmental Organizations Since 1875*, Stanford, University Press, California.

Η διασταλτική αυτή ερμηνεία, του όρου «αυτόνομη», έχει δημιουργήσει μεγάλο κύκλο συζητήσεων γύρω από τον τρόπο χρηματοδότησης των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Παραμένει όμως βασικό κριτήριο της αυτονομίας των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων η επίτευξη του πρωτεύοντος στόχου, της εξυπηρέτησης του συλλογικού συμφέροντος.

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις έχουν να αντιμετωπίσουν όχι μόνο το πρόβλημα του τρόπου χρηματοδότησης τους αλλά και επιπρόσθετα προβλήματα ως προς τη λειτουργία τους. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις μαστίζονται από την έλλειψη υποστήριξης και συμβουλευτικής από το κράτος, τα προβλήματα συνεργασίας με τη διοίκηση, την ανεπάρκεια θεσμικού πλαισίου στήριξης, από τις δυσκολίες στη δικτύωση και το συντονισμό ενεργειών καθώς και την έλλειψη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού⁴⁵.

Τα προβλήματα που παρουσιάζονται κατά τη λειτουργία των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων δεν είναι λίγα και απαιτούν καλά οργανωμένη δράση για να αντιμετωπιστούν. Συγκεκριμένα, απαιτείται καλή κατάρτιση⁴⁶ του δυναμικού των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ώστε να προσφέρει αξιόπιστες λύσεις σε συγκεκριμένα προβλήματα, αύξηση του βαθμού διαφάνειας⁴⁷ και αναδιάρθρωση της δομής και της λειτουργίας ώστε να είναι αξιόπιστες οι ΜΚΟ. Τέλος, είναι αναγκαία η επίτευξη οικονομικής ανεξαρτησίας, από επίσημους φορείς χρηματοδότησης, με στόχο την αυτονομία στη διαμόρφωση πολιτικών προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

45Στοφόρος, Χ., Πολυκρέτη, Μ. (2006), Αποτελέσματα έρευνας ποσοτικής και ποιοτικής αποτύπωσης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, Κοινωνία των Πολιτών, τεύχος δ', Αθήνα.

46Σκλιάς, Π., Χουλιάρας, Α. (2002), Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία. (Αθήνα: Παπαζήση).

47Παναγιωτίδου, Ε. (2006), Εταιρική σχέση κράτους-κοινωνίας πολιτών. Προς ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης. Το παράδειγμα της ελληνικής αναπτυξιακής συνεργασίας & βοήθειας. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Κράτος και Δημόσια Πολιτική» Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης Πανεπιστημίου Αθηνών.

2.6 Περιπτώσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων-“Κιβωτός του Κόσμου”

Αθηνάς

Η Μη Κερδοσκοπική-Μη Κυβερνητική Οργάνωση Κοινωνικής Παρέμβασης και Σχεδιασμού συνεχίζει για δέκατο τέταρτο χρόνο το έργο της, με «*επίκεντρο τον Άνθρωπο*», εστιάζοντας στις μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες και την ενεργοποίηση της Κοινωνίας των Πολιτών, διατηρώντας πάντοτε τις ίδιες αρχές και τις ίδιες αξίες με κύριους σκοπούς:

- 1)Την ενδυνάμωση και αναβάθμιση του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών και του τρίτου τομέα στην ελληνική κοινωνία.
- 2)Την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.
- 3)Την επιστημονική μελέτη σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων και
- 4)τη γεφύρωση του «*χάσματος*» ανάμεσα στη γνώση και στην κοινωνική παρέμβαση.

Γραμμή Ζωής

Η «Γραμμή Ζωής», είναι Μη Κερδοσκοπικός Εθελοντικός Οργανισμός. Ιδρύθηκε τον Μάιο του 2006 από τον Γεράσιμο Κουρούκλη, πλαισιωμένο από μία ομάδα ανθρώπων με επιστημονική γνώση και εμπειρία στο χώρο της κοινωνικής μέριμνας, της σωματικής και ψυχικής υγείας, ευαισθητοποιημένους από τα υπάρχοντα προβλήματα στην οργανωμένη και ουσιαστική στήριξη των ηλικιωμένων. Όραμα της «Γραμμής Ζωής» είναι ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η υποστήριξη προγραμμάτων δράσης για την παροχή δωρεάν υπηρεσιών φροντίδας, η προστασία και ασφάλεια των ηλικιωμένων στην Ελλάδα, με απώτερο στόχο την αξιοπρεπή τους διαβίωση και την εξασφάλιση ποιότητας ζωής, ανεξάρτητα από την οικονομική ή την οικογενειακή τους κατάσταση.

Ο Ελληνικός Σύλλογος Υποστήριξης Ασθενών με Οστεοπόρωση

Είναι ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο, επίσημα αναγνωρισμένο, από το Διεθνές Ίδρυμα Οστεοπόρωσης (IOF) και την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO). Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1997 και αποτελεί το μοναδικό αναγνωρισμένο σωματείο το οποίο απευθύνεται στο κοινό και σαν κύριο στόχο έχει την ενημέρωση γύρω από το θέμα της οστεοπόρωσης, της διατροφής, της άσκησης, της ψυχολογίας, της πρόληψης κλπ. Ο Σύλλογος, ο οποίος αριθμεί 7.000 και πλέον μέλη, έχει μέχρι σήμερα αναπτύξει ενεργό δράση και έργο τόσο μέσα στα όρια της Αττικής όσο και σε ολόκληρη την Ελλάδα.

Ίδρυμα για το Παιδί και την Οικογένεια

Είναι κοινωφελές ίδρυμα, ιδιωτικού δικαίου, ανθρωπιστικού και κοινωνικού χαρακτήρα. Είναι Μη Κυβερνητικός Οργανισμός [Μ.Κ.Ο] με Ειδικό Συμβουλευτικό Καθεστώς στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών [ECOSOC]. Ιδρύθηκε το 1997. Η έδρα του βρίσκεται στην Αθήνα και γραφείο του λειτουργεί στην έδρα της UNESCO στο Παρίσι.

Το Κέντρο Ζωής

Το Κέντρο Ζωής είναι μία αναγνωρισμένη, μη κυβερνητική, μη κερδοσκοπική οργάνωση, η οποία ιδρύθηκε το 1991 με την πρωτοβουλία μίας ομάδας φίλων - στο μεγαλύτερο μέρος τους αμερικανών - με κυρίαρχη φυσιογνωμία αυτή του Frank Olevary, εμπνευστή και κινητήριο δύναμη του σωματείου αυτού. Η ίδρυση του Κέντρου Ζωής έγινε σε μία περίοδο κατά την οποία παρά το γεγονός ότι η επιδημία του AIDS ήταν ήδη διαδεδομένη σε όλο τον κόσμο, η πλειονότητα των Ελλήνων ελάχιστα γνώριζε για αυτήν, και οι οροθετικοί (φορείς του ιού HIV που προκαλεί το AIDS) ζούσαν σε ένα περιβάλλον απελπισίας, απομόνωσης, φόβου, πόνου και εγκατάλειψης. Το Κέντρο Ζωής σήμερα είναι μια οργάνωση, μοναδική στο είδος της στην Ελλάδα, που στηρίζει τα οροθετικά άτομα.

Νηφάλιοι

Από τον Μάρτιο του 2005, που ιδρύθηκε η Κίνηση Πολιτών «Νηφάλιοι», έως σήμερα, τα μέλη, οι φίλοι και οι εθελοντές μας, έκαναν πραγματική υπέρβαση προσπαθειών, προκειμένου να δρομολογηθούν οι ενέργειες που θα συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ενημέρωση της κοινής γνώμης και θα προσφέρουν ουσιαστική συμπαράσταση στον αλκοολικό και το περιβάλλον του⁴⁸.

48Οδηγός μη κυβερνητικών οργανώσεων www.qualitynet.gr/mko/mkoSearch.asp?ITMID=62116.

Σύμβολο 1: Μη κερδοσκοπικός οργανισμός-Κιβωτός του Κόσμου

Η επιλογή μου να αναφερθώ εκτενέστερα στην Κιβωτό του Κόσμου, οφείλετε στην πρόσφατη επίσκεψή μου σε αυτή, μαζί με τον καθηγητή κ. Κατσανέβα Θεόδωρο, συλλέγοντας χρήσιμες πληροφορίες αλλά και μια σημαντική εμπειρία από την προσωπική επαφή που είχαμε με τα παιδιά και τον πατέρα Αντώνιο.

Η «Κιβωτός του Κόσμου» ιδρύθηκε το 1998 από έναν εικοσιεξάχρονο ιερέα, τον πατέρα Αντώνιο Παπανικολάου με όπλα την αγάπη του για τα παιδιά και την επιθυμία του για τη δημιουργία μιας φωλιάς στοργής και φροντίδας για τα παιδιά αυτά της «άλλης» Αθήνας. Είναι Μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός Ειδικής Μέριμνας και Προστασίας Μητέρας και Παιδιού, που δραστηριοποιείται πάνω στη μέριμνα παιδιών που ζούσαν σε συνθήκες παραμέλησης και εγκατάλειψης, χωρίς ιατρική φροντίδα, χωρίς μέλλον, τα περισσότερα από μονογονεϊκές οικογένειες, και πολλά χωρίς γονείς. Παιδιά που βίωναν καθημερινά την εγκατάλειψη, την αδιαφορία, το ρατσισμό και τον κοινωνικό αποκλεισμό σε μία από τις πιο υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας, την Ακαδημία Πλάτωνος. Βλέποντας την ανείπωτη φτώχεια και την εξαθλίωση των παιδιών αυτών, ο πατέρας Αντώνιος δε δίστασε να αφιερώσει τη ζωή του σε αυτό το έργο, που εκτός από έργο αγάπης είναι για εκείνον έργο ζωής.

Μαζί με μια ομάδα εθελοντών που πλαισιώνουν ανιδιοτελώς τον πατέρα Αντώνιο και τα παιδιά με διάθεση προσφοράς και αγάπης, η «Κιβωτός του Κόσμου» συγκεντρώνει σήμερα περίπου τα 400 παιδιά, από βρέφη έως 18 ετών σχηματίζοντας έτσι μια κοινότητα ανθρωπιάς και αγάπης, που ανθεί και μεγαλουργεί στο κέντρο της Αθήνας.

Τα παιδιά, Ελληνόπουλα κυρίως, αλλά και από άλλες χώρες, βιώνουν σήμερα τη στοργή και την ειρήνη της «Κιβωτού του Κόσμου», μακριά από την πρότερη φτώχεια, την πείνα, το ρατσισμό και άλλες πληγές που μαστίζουν σήμερα την κοινωνία μας.

Με μοναδικό σύμμαχο την εν Χριστώ Αγάπη και με τα πενιχρά μέσα που διαθέτουν, έχουν αναλάβει την καθημερινή σίτιση των παιδιών, τις ανάγκες τους για ένδυση, υπόδηση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αλλά και την εκπαίδευσή τους με φροντιστηριακά μαθήματα που παραδίδονται καθημερινά από εθελοντές καθηγητές, οι οποίοι προσφέρονται αφιλοκερδώς σε αυτό το έργο αγάπης, καθώς και πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης με εργαστήρια κεραμικής, αγιογραφίας και πληροφορικής. Επιπλέον διδάσκονται ξένες γλώσσες, παραδοσιακοί χοροί και λαϊκά μουσικά όργανα.

Στόχος του πατρός Αντωνίου είναι να μην ιδρυματοποιηθούν τα παιδιά, αλλά να παραμένουν μαζί με τη μητέρα τους. Για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός, οι άστεγες, αλλά και άπορες μητέρες ενισχύονται μηνιαίως με οικονομικά βοηθήματα, πληρώνοντας μισθώματα μικρών κατοικιών και δίδοντας οικονομικά βοηθήματα στις μητέρες αυτές για λογαριασμούς νερού και ηλεκτρικού ρεύματος, και ταυτόχρονα βρίσκοντας εργασία στη μητέρα, με απώτερο σκοπό την οικονομική αποκατάσταση και ανεξαρτησία της μητέρας και την τελική αποκλειστική ανάληψη της ανατροφής των παιδιών της.

Η «Κιβωτός του Κόσμου» βραβεύθηκε το Νοέμβριο του 2003 στο κτίριο της Παλαιάς Βουλής από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κύριο Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο ως μία από τις καλύτερες οργανώσεις πάνω στη μέριμνα του παιδιού στην Ελλάδα.

Επίσης, το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο ενάντια στο ρατσισμό και την ξενοφοβία επέλεξε την «Κιβωτό του Κόσμου» ως «το φωτεινότερο παράδειγμα ενάντια στο ρατσισμό και την ξενοφοβία στην Ελλάδα για το έτος 2003». Το Δεκέμβριο του 2004, η Κιβωτός βραβεύτηκε για το έργο της από την UNESCO. Στις 5 Δεκεμβρίου του 2005, σε τελετή στο Προεδρικό Μέγαρο η «Κιβωτός του Κόσμου» βραβεύτηκε από τον νυν Πρόεδρο της Δημοκρατίας κύριο Κάρολο Παπούλια ξανά ως μία από τις καλύτερες οργανώσεις στην Ελλάδα πάνω στη μέριμνα του παιδιού.

Πιο πρόσφατα στις 30/12/2008 με την απονομή Βραβείου από την Ακαδημία Αθηνών για βράβευση Έλληνα που διακρίθηκε για πράξη ανθρωπισμού και κοινωνικής αρετής, στον Πατέρα Αντώνιο Παπανικολάου, ιερέα και ιδρυτή της μη κυβερνητικής οργάνωσης «Κιβωτός του Κόσμου», για το εξαιρετικό εθελοντικό του έργο που επιτελεί για τα άπορα και εγκαταλελειμμένα παιδιά.

Επιπροσθέτως, σε ένα δεύτερο χώρο ετοιμάστηκε και λειτουργεί από το 2008 ξενώνας δυναμικότητας 40 κλινών για τις άστεγες και κακοποιημένες μητέρες με τα παιδιά τους, εξαιτίας της μεγάλης ανάγκης για στέγαση αυτού του πληθυσμού.

Επίσης, επί καθημερινής βάσης κι επί σειρά ετών προσφέρεται φαγητό σε 1.300 άτομα, ως επί το πλείστον άγαμες και άστεγες μητέρες με τα παιδιά τους.

Λόγω, λοιπόν του μεγάλου αριθμού των αστέγων μητέρων, προσφύγων και μη, η Κιβωτός του Κόσμου συνεχίζοντας την παράδοση αρωγής και στήριξης μητέρας και παιδιού, προχωρά στη δημιουργία νέου κέντρου υποδοχής και φροντίδας για την άστεγη και κακοποιημένη μητέρα.

Ακόμα, σε έτερο τριώροφο κτίριο στον Πειραιά γίνονται επισκευαστικές εργασίες μικρής κλίμακας για να χρησιμοποιηθεί ως ξενώνας για την φιλοξενία μητέρων και ασυνόδευτων παιδιών⁴⁹.

2.7 Μια κριτική προσέγγιση του τρίτου τομέα - ΜΚΟ

Χωρίς να επιδιώκουμε, ή και να μπορούμε να παραβλέψουμε, τη θετική συμβολή του μη κυβερνητικού παράγοντα και τη συνεισφορά του στην κοινωνική αλλαγή, υπάρχουν και οι περιπτώσεις στις οποίες οι ΜΚΟ έχουν κατηγορηθεί για κατάχρηση οικονομικών πόρων, πρόταξη του προσωπικού συμφέροντος, μη δημοκρατική δομή, έλλειψη ευαισθησίας στον πολιτισμικό πλουραλισμό, τη θρησκεία και την ιστορία. Σε γενικές γραμμές, αυτοί είναι οι άξονες της βασικής κριτικής στις ΜΚΟ, ενώ τα καίρια ερωτήματα που τίθενται είναι:

- α) «που πηγαίνουν τα χρήματα των ΜΚΟ;» και
- β) «ποια είναι η συνεισφορά των προγραμμάτων τα οποία υλοποιούνται από τις ΜΚΟ;».

Τονίζεται δε, η διάσταση του λόγου των ΜΚΟ περί αρχών και αναγκών σε σχέση με την πρακτική εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων τους, σε συνδυασμό με την έλλειψη κατάρτισης και συστηματικής μεθοδολογίας των ΜΚΟ σε ζητήματα αξιολόγησης στη βάση αρχών και προτύπων^{50,51}.

49Kivotos tou kosmou. www.kivotostoukosmou.org/.

50Lehr-Lehnard R., 2005, σελ. 39.

51Σε σχέση με ζητήματα κατά της διαφθοράς των ΜΚΟ, κριτική των πρακτικών τους και προτάσεις βελτίωσης, βλ. U4 Expert Answer, Anti-Corruption Resource Centre, Transparency International, CMI, Developing a code of conduct for NGOs, 2009, σελ. 4.

Η κριτική αφορά το ότι οι ΜΚΟ μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την έμμεση συμμετοχή στην πολιτική και την άσκηση εξουσίας. Μάλιστα, οι ΜΚΟ έχουν χαρακτηριστεί ως «δούρειοι ίπποι» εξαιτίας της πολιτικής ουδετερότητας τους, του πλεονεκτήματος της χαλαρής λογοδοσίας (εφόσον οι ΜΚΟ έχουν την υποχρέωση να λογοδοτούν μόνο στα μέλη τους), και της δυνατότητας νόμιμης εξασφάλισης των πόρων συντήρησης και δράσης τους.

Για τους παραπάνω λόγους, κάποιες ΜΚΟ θεωρούνται αμφιβόλου ρόλου και προέλευσης ομάδες, οι οποίες πραγματοποιούν αδιαφανείς οικονομικές συναλλαγές και συντάσσουν αμφιλεγόμενες αναφορές παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μια ακόμη παρατήρηση, η οποία εντείνει την αμφιβολία για τις ΜΚΟ είναι ότι «απλώς προωθούν τις ιδέες και τα ενδιαφέροντά τους, μάλιστα χωρίς να συναντούν αντίσταση», εξαιτίας της δυνατότητας που έχουν να ελίσσονται στο μεταίχμιο του πολιτικού χώρου, χωρίς η επιρροή τους να παρεμποδίζεται. Επομένως, είναι επιτακτικής σημασίας να τεκμηριώνεται η ανεξαρτησία των ΜΚΟ, με πολιτικά, οικονομικά και μεθοδολογικά κριτήρια. Εξάλλου, η δυνατότητα απόδειξης της αυτονομίας των ΜΚΟ είναι καθοριστικός παράγον ευόδωσης του έργου τους: ο κομβικός ρόλος που έχουν στην αντιμετώπιση των διακρίσεων και την προώθηση δικαιότερων κανόνων και πρακτικών κατανομής των πόρων, αποσκοπεί στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων⁵².

Ένα ακόμη σημείο κριτικής αφορά την πολιτισμική ευαισθησία των ΜΚΟ, προβάλλοντας ως ανώτερο σκοπό τους την «ανάπτυξη του Νότου», απορρίπτοντας τις μη-δυτικές πολιτισμικές και θρησκευτικές αξίες των πληθυσμών αυτών. Από αυτή την άποψη, θίγεται η έννοια της συμμετοχής και της έκφρασης των αναγκών των ίδιων πληθυσμών που εκπροσωπούνται από τις ΜΚΟ και επηρεάζονται από το έργο τους. Επιπλέον, η απόσταση από τον πληθυσμό τονίζεται καθώς, όσοι ασχολούνται με τις ΜΚΟ, θεωρούν τους εαυτούς τους ως προνομιούχους και φέρονται σαν ελίτ, ενώ υιοθετώντας όλο και περισσότερο το «προφίλ του επαγγελματία», απομακρύνονται από το διάλογο με τις φτωχές ομάδες στις οποίες προσφέρουν τις υπηρεσίες τους.

⁵²Lambropoulou, E., σελ. 80-90.

Επίσης, είναι ορατός ο κίνδυνος εξάπλωσης των αρχών συγκεκριμένων πολιτισμών έναντι άλλων, μέσω της δράσης των ΜΚΟ, οπότε σε αυτήν την περίπτωση γίνεται λόγος για *ιμπεριαλισμό*⁵³.

Τελικά, είναι ανάγκη να ξεκαθαριστεί ποιες ΜΚΟ, και σε ποιο βαθμό, λειτουργούν δίνοντας προτεραιότητα σε σκοπούς οι οποίοι απέχουν από τις ανάγκες και τις επιθυμίες των πληθυσμών που αντιπροσωπεύουν. Επιπλέον, επειδή οι βλέψεις των ΜΚΟ να αποκτήσουν δεσμούς «προς-τα-πάνω», δηλαδή με τις κυβερνήσεις, τις οδηγούν σε αποσύνδεση από τους πληθυσμούς τους οποίους εκπροσωπούν, είναι απαραίτητο να αποσαφηνιστεί ο τρόπος με τον οποίο οι ΜΚΟ δεσμεύονται σε αξίες σκοπό και σχέση με τους πληθυσμούς, ιδιαίτερα όταν βρίσκονται τόσο κοντά σε κυβερνήσεις.

Τέλος, συγκεκριμένα οι ΜΚΟ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ακριβώς επειδή έχουν ευρύτητα στο έργο τους (από την άμεση παροχή της βοήθειας σε περιπτώσεις κρίσεων, έως και το να λειτουργούν ως ελεγκτικοί μηχανισμοί των κυβερνητικών πρακτικών) απαιτείται να έχουν ξεκάθαρη σχέση με τους φορείς που κρίνουν: η κριτική αφορά τη συνύπαρξη της ιδιότητας των οργανισμών αυτών ως «ελεγκτές» με την κατάσταση της οικονομικής εξάρτησης από τους ίδιους φορείς τους οποίους ελέγχουν⁵⁴.

Κι αυτό γιατί ο ρόλος των ΜΚΟ ως «ελεγκτές», προϋποθέτει ως εγγύηση την απόσταση και την ανεξαρτησία. Κατά συνέπεια, ο αντιφατικός αυτός ρόλος λειτουργεί σε βάρος των ΜΚΟ ως πηγή αμφισβήτησης της αντικειμενικότητάς τους και καθίσταται υπεύθυνος για την «καχυποψία» απέναντί τους.

53Lehr-Lehnard, R., 2005, σελ. 15-21.

54Arenas, D., Lozano, J., & Albareda, L., σελ. 185-189, Αθήνα 2009.

3: Ο ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

3.1 Εννοιολογική προσέγγιση

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα έθνη, ο εθελοντισμός που θεωρείται χρήσιμος περισσότερο από ποτέ για την επίλυση κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών, ανθρωπιστικών και ειρηνευτικών ζητημάτων, είναι η ατομική συνεισφορά που δεν σχετίζεται με κέρδος- αμοιβή αλλά στοχεύει στην ευημερία του συνόλου της κοινωνίας. Ο εθελοντισμός αποτελεί μια από τις επτά βασικές αρχές του διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, μαζί με τον ανθρωπισμό, την αμεροληψία, την ουδετερότητα, την ανεξαρτησία, την ενότητα και την καθολικότητα (United Nations, 1999).

Επίσης, ένας άλλος ορισμός που υιοθετήθηκε από τη Γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2001 προσδιορίζει ότι η δράση που αναλαμβάνεται πρέπει να γίνεται εθελοντικά σύμφωνα με την ελεύθερη βούληση του ατόμου και όχι σαν υποχρέωση που ορίζεται από το νόμο, κάποιο συμβόλαιο ή ακαδημαϊκή απαίτηση. Η απόφαση για να γίνει κάποιος εθελοντής μπορεί να επηρεαστεί από συναδελφική πίεση, προσωπικές αξίες ή πολιτιστικές ή κοινωνικές υποχρεώσεις, όμως το ίδιο το άτομο πρέπει να είναι σε θέση να επιλέξει αν θέλει ή όχι να δράσει.

Σύμφωνα με τον Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Ban Kimoon, σε λόγο που εκφώνησε για τον εθελοντισμό, «Ο εθελοντισμός είναι πηγή δύναμης για την κοινότητα, προσαρμοστικότητας, αλληλεγγύης και κοινωνικής συνοχής», μπορεί να επιφέρει θετικές κοινωνικές αλλαγές με το να καλλιεργεί το σεβασμό για ποικιλία, ισότητα και τη συμμετοχή όλων (2009, December).

« Οι άνθρωποι συχνά νιώθουν αδύναμοι μπροστά στο πρόσωπο της παγκοσμιοποίησης. Σαν εμπορεύματα που επιπλέουν πάνω στα κύματα μετά από ναυάγιο χωρίς μια σταθερή άγκυρα. Ο εθελοντισμός μπορεί να είναι σαν μια άγκυρα για τους ανθρώπους, καθώς επιφέρει αλλαγές στην κοινότητά τους».

Πραγματικά, ποτέ άλλοτε στον κόσμο οι άνθρωποι δεν είχαν την ευκαιρία να είναι οι βασικοί ηθοποιοί στις τοπικές κοινωνίες τους και όχι απλοί παρατηρητές. Να έχουν τη δύναμη να επηρεάζουν την πορεία των πραγμάτων που ορίζουν τη μοίρα τους. Στη Λατινική Αμερική τη δεκαετία του '80, στη δυτική Ευρώπη τη δεκαετία του '90 και στον αραβικό κόσμο πιο πρόσφατα οι πολίτες όρθωσαν το ανάστημά τους και βροντοφώναξαν την

επιθυμία τους για δημοκρατικές διαδικασίες μέσα από εκστρατείες στηριζόμενες σε εθελοντικές προσπάθειες και ακτιβισμό⁵⁵.

Η πρωτοποριακή απόφαση 56/38 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών περιέχει σαφείς οδηγίες, για τον τρόπο με τον οποίο οι κυβερνήσεις και το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών μπορούν να υποστηρίξουν τον εθελοντισμό. Μερικά από τα βασικά σημεία που αναφέρονται είναι τα παρακάτω :

- ✚ Στην προσπάθεια τους να ενσωματώσουν και να εφαρμόσουν στις πολιτικές τους τον εθελοντισμό, οι κυβερνήσεις μπορεί να παραβλέψουν κάποιες σημαντικές πτυχές και να υποτιμήσουν παραδοσιακές μορφές συνεργασίας που κρατούν τις κοινότητες ενωμένες.
- ✚ Δεν υπάρχει μια παγκόσμια κοινή πρακτική για όλες τις χώρες, αφού κάτι που έχει επιτυχή αποτελέσματα σε μία χώρα δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε κάποια άλλη με διαφορετικό πολιτισμό και παραδόσεις.
- ✚ Υποστήριξη της εθελοντικής δράσης δεν σημαίνει ότι η κυβέρνηση έχει το δικαίωμα να συρρικνώνει ή να αντικαθιστά την πληρωμένη εργασία.

3.2 Σύγχρονες εξελίξεις

Ο εθελοντισμός, ή καλύτερα το κίνημα του εθελοντισμού αποτελεί σήμερα με τις ανάλογες προϋποθέσεις μια μεγάλη δύναμη ελπίδας για τον σύγχρονο κόσμο. Αυτή η διατύπωση εμπεριέχει ένα θεμελιώδες ερώτημα για το τι είναι εθελοντισμός, πως διαμορφώνεται και τι ρόλο διαδραματίζει στη σύγχρονη ζωή. Το φαινόμενο του εθελοντισμού αποκτά ολοένα νέες και πρωτότυπες ποιοτικές και ποσοτικές διαστάσεις που ξεπερνούν τις παλαιές εμπειρίες παραδοσιακής φιλανθρωπίας. Ο εθελοντισμός σήμερα δεν ταυτίζεται με την παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών, αλλά ούτε και με τη δράση του Ερυθρού Σταυρού. Η οργανωμένη εθελοντική δράση τείνει να καταστεί μια σημαντική συνιστώσα της κοινωνίας των πολιτών και να διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις στην Ελληνική κοινωνία αντιμετώπισης των πολλαπλών αδιεξόδων.

Σήμερα, η επιστημονική κοινότητα, τα μέσα ενημέρωσης και η κοινή γνώμη, έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους γύρω από τις οργανώσεις παροχής εθελοντικών υπηρεσιών

⁵⁵Harkin, M., [Member of the European Parliament, UNV High-Level Advisory Board]. (2011).

και ειδικότερα του μη κερδοσκοπικού τομέα ή αλλιώς του τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Ο εθελοντισμός, έτσι όπως αναδύεται, ιδιαίτερα στις χώρες της Ευρώπης, οριοθετεί τον τρίτο πυλώνα της οικονομίας, παρέχοντας υλικά αγαθά και υπηρεσίες που αδυνατούν να προσφέρουν το κράτος και η ελεύθερη αγορά⁵⁶.

Παρόλα αυτά, το εθελοντικό κίνημα αντιμετωπίζεται ακόμη με δυσπιστία και υποκρισία από πολλούς. Υπάρχουν αρκετές ελλείψεις στην προώθηση κοινωφελών στόχων και έλλειψη στην παροχή ενημέρωσης, ώστε να σχεδιαστεί μία δημόσια πολιτική γύρω από θέματα κοινωνικής οικονομίας.

Τέλος, ο εθελοντισμός μπορεί να συμβάλει στην διαμόρφωση νέων κοινωνικών ηθών, την συνεκτικότητα του κοινωνικού ιστού και την ενδυνάμωση της κοινωνικής αλληλεγγύης⁵⁷.

3.3 Χαρακτηριστικά των εθελοντικών οργανώσεων

Δεδομένου ότι δεν υπάρχει προς το παρόν ένας επίσημος και γενικά αποδεκτός ορισμός για τις εθελοντικές οργανώσεις, υιοθετούμε έναν άτυπο ορισμό: Εθελοντικές οργανώσεις, είναι αυτές που παρουσιάζουν τα παρακάτω χαρακτηριστικά⁵⁸:

- ✚ Δεν είναι κυβερνητικές οργανώσεις και ούτε ανήκουν στον ευρύτερο τομέα της κρατικής διοίκησης.
- ✚ Δεν είναι πολιτικά κόμματα.
- ✚ Έχουν μια τυπική μορφή – οργάνωση.
- ✚ Έχουν μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα, αλλά μπορεί να έχουν κερδοσκοπική δραστηριότητα.
- ✚ Προσφέρουν υπηρεσίες σε κάποιες πληθυσμιακές ομάδες και όχι στα μέλη τους.
- ✚ Το έμφυχο δυναμικό που απασχολείται στην οργάνωση, απασχολείται κατά πλειοψηφία σε εθελοντική βάση, χωρίς βέβαια αυτό να αποτρέπει την απασχόληση και κάποιων στελεχών ή άλλων σε επαγγελματική βάση.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι εθελοντικές οργανώσεις ορίζονται με βάση τα εξής χαρακτηριστικά:

56Μαυροδής, Π., Παπαδοπούλου, Μ., Γκαπέτα, Α., «Ο Εθελοντισμός στην Κοινωνία», ΤΕΙ Λάρισας, τμήμα νοσηλευτικής, σελ.2-4.

57diktyon.wordpress.com/2007/11/10/O-NEOS-EΘEΛONTISMOS-KAI-ANAPTUYEH-TΗΣ-K/.

58Γενική γραμματεία νέας γενιάς Μελέτη για την διερεύνηση και αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης του εθελοντισμού στην Ελλάδα, εθελοντισμός χαρακτηριστικά, σελ 33-38.neolaia.gr.

- ✚ Να διαθέτουν κάποια, έστω και υποτυπώδη, επίσημη ή θεσμική οντότητα.
- ✚ Να είναι μη κερδοσκοπικές, που σημαίνει ότι στόχος τους δεν είναι η απόκτηση κερδών από τα διοικητικά στελέχη ή τα μέλη τους.
- ✚ Να είναι διοικητικά ανεξάρτητες, κυρίως από κυβερνήσεις και άλλες δημόσιες αρχές.
- ✚ Η διοίκηση πρέπει να ασκείται κατά "ανιδιοτελή" τρόπο. Αυτό σημαίνει, όχι μόνον ότι οι οργανώσεις δεν πρέπει να είναι αυτές καθαυτές κερδοσκοπικές, αλλά επίσης ότι εκείνοι που τις διοικούν δεν θα πρέπει να ενεργούν με την προοπτική του προσωπικού κέρδους.
- ✚ Η δραστηριότητά τους να στοχεύει, τουλάχιστον εν μέρει, στην προώθηση του δημόσιου συμφέροντος.

Με βάση τον παραπάνω ορισμό διακρίνονται δύο τουλάχιστον αίτια δημιουργίας των εθελοντικών οργανώσεων στην Ελλάδα:

1. Δημιουργία εθελοντικής οργάνωσης, που κατά κύριο λόγο ξεκινάει από την ανάγκη επίλυσης, προβολής, βιωμάτων, εμπειριών, αναγκών, αλλά και προσωπικών οικογενειακών προβλημάτων κλπ, του αρχικού πυρήνα των μελών της (σύλλογοι οικογενειών ατόμων, σύλλογοι ατόμων με αναπηρίες κλπ).
2. Δημιουργία εθελοντικής οργάνωσης που κατά κύριο λόγο ξεκινάει από την εσωτερική ανάγκη προσφοράς προς τον συνάνθρωπο και το κοινωνικό σύνολο γενικότερα⁵⁸.

3.4 Εθελοντισμός και ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας

Σε παγκόσμιο επίπεδο, ο εθελοντισμός αποτελεί τον ταχύτατα αναπτυσσόμενο Τρίτο Τομέα της οικονομίας και κοινωνίας. Δεν αναγνωρίζεται πλέον μόνο ως πράξη φιλανθρωπίας και αλληλεγγύης σε εκδηλώσεις εκτάκτου ανάγκης, όπως κυρίως συνέβαινε σε κοινωνίες του παρελθόντος, αλλά και ως θεσμική δραστηριότητα που παράγει και διαδίδει διαρκή αγαθά στον πολιτισμό, στο περιβάλλον και στην κοινωνική μέριμνα, ως χώρος που αναπτύσσει τους ανθρώπινους πόρους και συνθέτει κοινωνικό κεφάλαιο. Αυτό εκφράζεται κυρίως με την εξάπλωση των μη κυβερνητικών οργανώσεων και το μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα της οικονομίας που καταλαμβάνει πλέον σημαντικό κομμάτι του συνόλου της οικονομίας 8-10%.

Ποιοι είναι οι ενδογενείς περιορισμοί που δεν επιτρέπουν στο κράτος και στην αγορά να αξιοποιήσει ολόκληρο το δυναμικό της κοινωνίας; Η απάντηση είναι ότι υπάρχουν περιορισμοί της αγοράς και της μισθωτής εργασίας. Ένα σημαντικό κομμάτι των υπηρεσιών μπορεί να καλυφθεί από μη κερδοσκοπικούς φορείς που παράγουν οικονομικό αποτέλεσμα, αλλά χωρίς κέρδος για τους επενδυτές. Οι επιχειρήσεις αυτές, βασίζονται στην επένδυση κοινωνικού κεφαλαίου.

Αυτές οι συνθήκες δεν υπήρχαν στο παρελθόν στις προβιομηχανικές και βιομηχανικές κοινωνίες, τουλάχιστον σε αυτή την έκταση, και γι' αυτό δεν ήταν δυνατό να υπάρξει εθελοντικό κομμάτι της αγροτικής οικονομίας και εθελοντικό κομμάτι της βιομηχανίας ενώ δύναται να μιλήσουμε για εθελοντισμό στην πράσινη επιχειρηματικότητα.

Πρόκειται για μια νέα ιστορική δυνατότητα και προοπτική που αναδεικνύεται στο δυτικό κόσμο και στις δυτικές δημοκρατίες, παράλληλα με το φαινόμενο της εξάπλωσης των μη κυβερνητικών οργανώσεων. Έτσι, διαμορφώνεται ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τον εθελοντισμό και την κοινωνική οικονομία. Δε δύναται να μιλήσουμε φυσικά για εθελοντισμό στα πλαίσια των ολοκληρωτικών καθεστώτων, ενώ δύναται να μιλήσουμε βέβαια στα πολιτικά πλαίσια του φιλελευθερισμού της δημοκρατίας και της σοσιαλδημοκρατίας. Κι αυτό είναι το σημείο συνάντησης των δύο πλειοψηφικών πολιτικών ρευμάτων στις δημοκρατίες της Δύσης του φιλελευθερισμού και της σοσιαλδημοκρατίας.

Ένα σημείο στο οποίο μπορεί να υπάρξουν συγκλίσεις και κοινωνική συναίνεση, καθώς είναι κοινά διεκδικούμενος πολιτικά χώρος. Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαφοροποίηση του φαινομένου σε σχέση με το παρελθόν είναι ο σχεδιασμός αναπτυξιακών πρωτοβουλιών στα πλαίσια της κοινωνικής οικονομίας, σ' έναν τομέα που αναγνωρίζεται από την Ε.Ε. και σε όλα τα κράτη που έχουν διαμορφώσει ξεχωριστούς θεσμούς για την προώθηση αυτού του σκοπού⁵⁹.

Ο εθελοντισμός σήμερα δεν είναι μόνον συναίσθημα αλληλεγγύης, αλλά λογική διαδικασία με ανταποδοτικότητα στα πλαίσια της κοινωνικής οικονομίας. Έτσι, ο μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας του εθελοντισμού δε σημαίνει και την απουσία οικονομικής διάστασης των δράσεων του εθελοντισμού. Αντιθέτως, οι ανθρώπινοι πόροι που συγκεντρώνονται μέσω εθελοντισμού και συγκροτούν το λεγόμενο κοινωνικό κεφάλαιο, συμβάλλουν αποφασιστικά στο κομμάτι της κοινωνικής οικονομίας, δημιουργούν νέα πεδία επιχειρη-

59Μαυροδή, Π., Παπαδοπούλου, Μ., Γκαπέτα Α., «Ο Εθελοντισμός στην Κοινωνία», ΤΕΙ Λάρισας, νοσηλευτικής,σελ.1-2.

ματικότητα και εισοδήματα όπως την πολιτιστική και πράσινη επιχειρηματικότητα και συνεπώς την απασχόληση. Εδώ νομίζουμε ότι βρίσκεται το κομβικό σημείο του νέου εθελοντισμού και της ανάπτυξης της κοινωνίας των πολιτών στην υλική της βάση.

Είναι ευτυχής συγκυρία ότι στην Ελλάδα σήμερα έχουμε έναν κρατικό μηχανισμό που αναγνωρίζει τον εθελοντισμό ως συνιστώσα με τίτλο «Έργο Πολιτών» που αναδεικνύει τη σημασία των εθελοντικών πρωτοβουλιών, όχι μόνον στο επίπεδο της παραδοσιακής φιλανθρωπίας, αλλά και στο επίπεδο της κοινωνικής οικονομίας και της πράσινης και πολιτιστικής επιχειρηματικότητας. Έτσι μπορεί να:

- 🚧 Ενισχύει καταλυτικά τον τρίτο τομέα της οικονομίας, την κοινωνική οικονομία.
- 🚧 Συνθέτει κοινωνικό κεφάλαιο.
- 🚧 Φέρνει στο πολιτικό προσκήνιο την κοινωνία των πολιτών.

Τέλος, ο εθελοντισμός στον ελληνοδυτικό πολιτισμό, ξεκινάει από το μύθο του Προμηθέα και του Ηρακλή, υπήρξε πάντα στους αιώνες ως χαρακτηριστικό της πνευματικής προσφοράς και της γνώσης, στην εποχή μας όμως, λόγω νέων τεχνολογιών πληροφορικής και διαδικτύου, παίρνει νέες διαστάσεις ευρείας συμμετοχής⁶⁰.

⁶⁰World Bank website "Nongovernmental Organizations and Civil Society /Overview." [Online]. Available from: <http://wbIn0018.worldbank.org/essd/essd.nsf/NGOs/home>.

4: ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ-ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

Οι εθελοντικοί οργανισμοί αποτελούν παράμετρο των Μ.Κ.Ο. και είναι ένα βασικό στήριγμα στην κοινωνία. Πιο, συγκεκριμένα οι εθελοντικοί οργανισμοί περιλαμβάνονται στους Μ.Κ.Ο. και έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά οργάνωσης με αυτούς. Αλλά δίνουν έμφαση στην εκούσια συμμετοχή των μελών τους που γίνεται χωρίς αντάλλαγμα ή οποιαδήποτε ανταμοιβή και αυτό τους διαφοροποιεί από τους Μ.Κ.Ο.

Οι 10 εθελοντικοί οργανισμοί που διάλεξα αφορούν την Υγεία, τα Παιδιά και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Σύμβολο 2: Εθελοντική οργάνωση Ερυθρός Σταυρός

Εκτός από την περίθαλψη των τραυματιών και την προστασία των αιχμαλώτων πολέμου, ο Ερυθρός Σταυρός σε καιρό ειρήνης παρεμβαίνει σε περιπτώσεις καταστροφών. Είναι διεθνής οργανισμός ανθρωπιστικού χαρακτήρα, ο οποίος ιδρύθηκε με σκοπό την προσφορά βοήθειας στα θύματα των πολέμων. Είναι μία από τις πρώτες μη κυβερνητικές οργανώσεις και στις μέρες μας η μεγαλύτερη και σημαντικότερη με δράση σε κάθε γωνιά του πλανήτη ενώ ασχολείται ιδιαίτερα με το ζήτημα των προσφύγων.

Σύμβολο 3: Εθελοντική οργάνωση οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα (MSF)

Είναι μια διεθνής, ανεξάρτητη, ιατρική ανθρωπιστική οργάνωση, που παρέχει επείγουσα βοήθεια σε άτομα που έχουν πληγεί από ένοπλες συγκρούσεις, επιδημίες, αποκλεισμό από την παροχή ιατρικής φροντίδας και φυσικές καταστροφές. Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα προσφέρουν βοήθεια με κριτήριο την ανάγκη, ανεξάρτητα από φυλή, θρησκεία, φύλο ή πολιτικούς δεσμούς.

Σύμβολο 4: Εθελοντική οργάνωση οι Γιατροί του Κόσμου

Είναι μία Μη Κυβερνητική, ανεξάρτητη, ανθρωπιστική διεθνής οργάνωση. Ιδρύθηκαν στη Γαλλία το 1980 από τον Γάλλο γιατρό Bernard Couchner, μετέπειτα Υπουργό Υγείας και Ανθρωπιστικής Δράσης της Γαλλίας. Ο Couchner υπήρξε ένας από τους «French Doctors», μία ομάδα Γάλλων γιατρών, που το 1968 αποφάσισαν να παρέμβουν οργανωμένα στο δράμα του λιμού της Μπιάφρα. Σε όλο τον κόσμο, οι Γιατροί του Κόσμου δρουν με την ίδια αυταπάρηση, αλλά και με την αποτελεσματικότητα και σοβαρότητα που επιβάλλουν ο ανθρώπινος πόνος και η δυστυχία.

Σύμβολο 5: Εθελοντική οργάνωση Action aid

Η Action aid είναι ένας διεθνής αναπτυξιακός οργανισμός που ιδρύθηκε το 1972 και δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 40 χώρες και συνεργάζεται με τους κατοίκους των φτωχότερων χωρών του κόσμου για την καταπολέμηση της φτώχειας και της ανισότητας. Η Action aid ξεκίνησε τη δράση της στην Ελλάδα το 1998. Στα χρόνια που μεσολάβησαν, οι στόχοι και το όραμά της δυνάμωσαν. Με την αμέριστη υποστήριξη της περισσότεροι από 38.000 Έλληνες συμβάλλουν με την ανιδιοτελή προσφορά τους στη βελτίωση της ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων σε 42 πολύ φτωχές κοινότητες, σε 13 χώρες της Αφρικής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής.

Σύμβολο 6: Εθελοντική οργάνωση Θετική φωνή

Η Θετική Φωνή, ο σύλλογος οροθετικών Ελλάδας, ασχολείται με την προάσπιση των δικαιωμάτων των ανθρώπων που ζουν με HIV/AIDS, με την ενημέρωση των ευπαθών ομάδων αλλά και του γενικότερου πληθυσμού τόσο ως προς την πρόληψη αλλά και ως

προς την αντιμετώπιση του κοινωνικού στίγματος. Βασική μέριμνα αποτελούν επίσης οι επισημάνσεις προς την πολιτεία, τους φορείς και τους κοινωνικούς εταίρους για τη χάραξη καλύτερων και αποτελεσματικότερων πολιτικών για το HIV/AIDS στη χώρα μας. Ιδιαίτερα σημαντικές στην ατζέντα είναι και οι παρεμβάσεις στις ευπαθείς ομάδες, όπως μεταξύ ομοφυλόφιλων ανδρών, χρηστών ενδοφλέβιων ουσιών, μετακινούμενων πληθυσμών, εγκύων γυναικών και φυλακισμένων.

Σύμβολο 7: Εθελοντική οργάνωση το Χαμόγελο του Παιδιού

Ο Εθελοντικός Οργανισμός για τα παιδιά, «Το Χαμόγελο του Παιδιού» από δημιουργίας του βασίζεται στην αγάπη και στην προσφορά του κόσμου για να καλύψει τις ανάγκες που καθημερινά προκύπτουν και να πετύχει το μεγάλο του στόχο, να έχουν όλα τα παιδιά ένα χαμόγελο. Σε αυτήν την προσπάθεια πολύτιμοι αρωγοί είναι οι εθελοντές, που με τη δική τους προσφορά συμβάλλουν ουσιαστικά στη συνέχιση του έργου.

Σύμβολο 8: Εθελοντική οργάνωση Ηλιαχτίδα

Ο μη κερδοσκοπικός σύλλογος «Ηλιαχτίδα» ιδρύθηκε το 1992, στο Ηράκλειο, από ευαισθητοποιημένους πολίτες. Σκοπός του είναι η υποστήριξη — τόσο υλική, όσο και ηθική και ψυχολογική — των παιδιών με νεοπλασματικά νοσήματα και των οικογενειών το-

υς. Ο βασικότερος στόχος της «Ηλιαχτίδας» είναι η διασφάλιση των όσο το δυνατόν καλύτερων συνθηκών περίθαλψης των παιδιών που πάσχουν από τα νοσήματα αυτά και η συμβολή της στην άνετη παραμονή τους στην Κλινική καθ' όλη τη διάρκεια της νοσηλείας τους. Στους βασικούς της στόχους περιλαμβάνεται και η ενεργοποίηση της πολιτείας για θέματα που άπτονται της νοσηλείας των παιδιών και της παραμονής τους στο Νοσοκομείο και προσβλέπει στη συνεργασία με όλους τους συλλόγους στην Ελλάδα που υποστηρίζουν Αιματολογικά και Ογκολογικά Τμήματα.

Σύμβολο 9: Εθελοντική οργάνωση Ελπίδα

Η ιστορία της "ΕΛΠΙΔΑΣ" ξεκινά το 1990. Η αγάπη των μελών της για τα παιδιά και η διαπίστωση πως έλειπαν από την Ελλάδα τα μέσα για τη θεραπεία των παιδιών που χρειάζονται μεταμόσχευση μυελού των οστών ήταν οι δύο βασικοί παράγοντες της ίδρυσης του Συλλόγου. Το έργο αγάπης, ανθρωπιάς και κοινωνικής στράτευσης συνεχίζεται όλα αυτά τα χρόνια με σκληρή δουλειά και ανιδιοτελή προσφορά. Η ιστορία της "ΕΛΠΙΔΑΣ" είναι μία ιστορία αγάπης για τον άνθρωπο και το παιδί. Μία υπόσχεση εκατοντάδων ανθρώπων για το παρόν και το μέλλον.

Σύμβολο 10: Εθελοντική οργάνωση unicef

Η ονομασία της Unicef προέρχεται από τα αρχικά των αγγλικών λέξεων United Nations International Children's Emergency Fund (Διεθνές Έκτακτο Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά). Η οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών για τα παιδιά ιδρύθηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1946 για να βοηθήσει τα παιδιά της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Κίνας μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Το 1953 γίνεται μόνιμο τμήμα συστήματος των Ηνωμένων εθνών με τα γραφεία τους στη Ν. Υόρκη και αποστολή της είναι η κάλυψη των μακροπρόθεσμων αναγκών των φτωχών παιδιών των αναπτυσσόμενων χωρών.

Σύμβολο 11: Εθελοντική οργάνωση greenpeace

Το 1971 ιδρύθηκε η Greenpeace, μία ανεξάρτητη, μη κερδοσκοπική περιβαλλοντική οργάνωση. Σκοπός της οργάνωσης είναι η δημιουργία ενός πράσινου και ειρηνικού κόσμου. Όμως οι λέξεις green (πράσινο) και peace (ειρήνη) δεν χωρούσαν στην πρώτη κονκάρδα που σχεδιάστηκε και έτσι γεννήθηκε το όνομα «Greenpeace» ως μια λέξη. Βασικές αρχές της οργάνωσης είναι η μη χρήση βίας, η ανεξαρτησία από οικονομικά συμφέροντα και κόμματα για την ανεμπόδιστη επίτευξη των στόχων της, που είναι ένας κόσμος ειρηνικός χωρίς απόβλητα και χημικά, χωρίς την απειλή ενός πυρηνικού ατυχήματος. Χρηματοδοτείται ολοκληρωτικά από τις συνδρομές των 3.000.000 υποστηρικτών της σε 158 χώρες⁶¹.

⁶¹volunteers.neagenia.gr/index.php?option=com_sobi2&Itemid=3.

5: ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι προφανές ακόμα και από την σύντομη και επιλεκτική παρουσίαση που προηγήθηκε ότι ο ορισμός του τρίτου τομέα είναι σημαντικό θέμα που βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη. Οι μη κυβερνητικές και εθελοντικές οργανώσεις αποτελούν ειδικές μορφές οργάνωσης στις παρυφές του τρίτου τομέα εκπροσωπώντας τους πολίτες και διεκδικώντας συλλογικά τα δικαιώματά τους. Συνεπώς, η αυξημένη συμμετοχή των πολιτών στις οργανώσεις αυτές :

- ✚ Εμπλουτίζει το δημοκρατικό μοντέλο, αναπτύσσοντας τον κοινωνικό διάλογο, το αίσθημα της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης και με τη συμμετοχή του πολίτη στα κοινά, συνιστάται μια νέα μορφή κοινωνικής αλληλεγγύης, πιο ενεργητικής και πιο αποτελεσματικής από τις παραδοσιακές μορφές.
- ✚ Ενισχύει τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των πολιτών, σε όλους τους τομείς της πολιτικής, αυξάνοντας την αποτελεσματικότητα έναντι των κρατικών φορέων, αρμοδίων για την λήψη των εκάστοτε αποφάσεων.
- ✚ Προάγει την ανάπτυξη ενός δημιουργικού, αποτελεσματικού και ανταγωνιστικού κοινωνικού κράτους.
- ✚ Αυξάνει την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει το κράτος, αφού πολλές από τις εργασίες που αναλαμβάνουν οι άνθρωποι εθελοντικά, όπως για παράδειγμα η παροχή συμβουλών, η φροντίδα παιδιών ή η προστασία των δασών, είναι πολύτιμα βοηθήματα στις υπηρεσίες που μπορεί να παρέχει ο κρατικός μηχανισμός.
- ✚ Και τέλος, μέσα από την ανάπτυξη των οργανώσεων αλληλεγγύης, μπορούν να αξιοποιηθούν πρωτοβουλίες, δεξιότητες και ικανότητες των πολιτών και να αναπτυχθεί ένας νέος κοινωνικός και πολιτικός πολιτισμός συνεργασίας.

Η επιτυχημένη συνεργασία μεταξύ των πολιτών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των εθελοντικών οργανισμών και του κράτους, προϋποθέτει τόσο την καλλιέργεια σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης και υποστήριξης όσο και την συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Συνεπώς, οι πολίτες πρέπει να εμπιστεύονται και να συμμετέχουν στις οργανώσεις, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις που εκπροσωπούν και μεταφέρουν αυτές.

Οι σχέσεις εμπιστοσύνης βασίζονται όμως, στην ύπαρξη διαφάνειας, στο έργο κάθε παράγοντα, στη διενέργεια δημόσιου διαλόγου για σημαντικά θέματα και στον έλεγχο της αποτελεσματικότητας του έργου που έχει αναλάβει να εκπονήσει ο κάθε φορέας.

Εάν η εμπιστοσύνη προς το έργο τους κερδηθεί, τότε θα αυξηθεί η συμμετοχή των πολιτών και κατά συνέπεια και η απήχησή τους στην ελληνική κοινωνία. Με την αυξημένη συμμετοχή των πολιτών και την αυξημένη απήχηση των οργανώσεων μπορεί να επέλθει η αλλαγή στη στάση της κοινωνίας και της διοίκησης, απέναντι στα σοβαρά προβλήματα της.

Οι πολίτες οφείλουν να στηρίζουν τις δράσεις των μη κυβερνητικών και εθελοντικών οργανώσεων που προσφέρουν έμπρακτα αποτελέσματα. Κάθε φορέας ή οργάνωση είναι πιο ασφαλές να κρίνεται από τις δράσεις που αναπτύσσει και από τα αποτελέσματά της. Δικλείδα ασφαλείας για τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας του έργου τους, αποτελεί η δημοσιοποίηση των οικονομικών στοιχείων της οργάνωσης αλλά και εξέλιξη των δράσεων που έχουν αναλάβει να εκπονήσουν. Οι οποιεσδήποτε αγκυλώσεις του έργου τους σε θεσμικά ή ιδιωτικά συμφέροντα, απέχουν από τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές αρχές που πρεσβεύουν και στις οποίες στηρίζεται η ύπαρξη και η δράση τους. Προϋπόθεση ορθολογικής λειτουργίας, είναι να υπηρετεί πραγματικά και όχι θεωρητικά τις βασικές αρχές του, που συντάσσονται στην προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης στις σύγχρονες κοινωνίες.

Ο εθελοντισμός δημιουργεί πολιτισμό αλλά και ο πολιτισμός δημιουργεί εθελοντισμό!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

1. Σκλιάς, Π., Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Τα Βαλκάνια, η Κεντρική και η Ανατολική Ευρώπη (ΚΑΕ), οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και οι σχέσεις τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001, σελ13-27.
2. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, « Ρύθμιση θεμάτων Διμερούς Κρατικής Αναπτυξιακής Συνεργασίας και Βοήθειας, ρύθμιση θεμάτων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων». ΦΕΚ 138/Α/5-7-1999, νόμος υπ' αριθμόν. 2731/1999 για την αναπτυξιακή βοήθεια (άρθρα 10 έως 17) και στο ν. 2646/1998 για την ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας (άρθρο 12), Αθήνα 1999.
3. Ανθόπουλος, Χ., Πολιτικά Κόμματα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ρόλοι συμπληρωματικοί ή αναπληρωματικοί; στο Κοινωνία Πολιτών, τεύχος 8, Χειμώνας 2002.
4. Περράκη, Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα -Κομοτηνή 2002. σελ 100-103.
5. Ball, R., A., Peters, G., B. (επί. Κώστας Α. Λάβδας), Σύγχρονη πολιτική και διακυβέρνηση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.
6. 6.Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ,Com (97) 241 τελικό, «Ανακοίνωση της Επιτροπής για την προώθηση του ρόλου των σωματείων και των ιδρυμάτων στην Ευρώπη», Βρυξέλες 1997.
7. Σκλιάς, Π., Χουλιάρας, Α. Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών. σελ. 73-86,317-323 , εκδόσεις Παπαζήση , Αθήνα 2002.
8. Φραγκονικολόπουλος, Χ. Ο παγκόσμιος ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων – Δυναμική και Αδυναμίες στη Παγκόσμια Διακυβέρνηση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης , Αθήνα 2007.
9. 9.Οικονομική Κοινωνική Επιτροπή Ελλάδος (Ο.Κ.Ε) , «Μη Κρατικές Οργανώσεις» (Μ.Κ.Ο) ,Αθήνα 2005.
10. ΙΣΤΑΜΕ .Ο ρόλος και η συμμετοχή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στα Μοντέλα Πολιτικής Διακυβέρνησης του μέλλοντος. Προτάσεις και προσαρμογή στα πλαίσια της ελληνικής εμπειρίας, Ίδρυμα Ανδρέα Παπανδρέου, Αθήνα 2006.
11. Παναγιωτίδου, Ε. Εταιρική σχέση κράτους-κοινωνίας πολιτών. Προς ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης. Το παράδειγμα της ελληνικής αναπτυξιακής συνεργασίας & βοήθειας .Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Κράτος και Δημόσια Πολιτική» Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης Πανεπιστημίου Αθηνών 2006.
12. Σκλιάς, Π., Χουλιάρας, Α. Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία, εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2002.

13. Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου .Η κοινωνία των πολιτών Αθήνα 2002.available from://www.parembasis.
14. Σύμφωνα με το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Μελετών Ελλάδος (IOBE).Προβλήματα των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων .www.iobe.gr
15. Στοφόρος, Χ., Πολυκρέτη, Μ. Αποτελέσματα έρευνας ποσοτικής και ποιοτικής αποτύπωσης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας , Κοινωνία των Πολιτών , τεύχος δ΄, Αθήνα 2006.
16. Σκλιάς, Π., Χουλιάρης, Α. Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002.
17. Παναγιωτίδου, Ε. Εταιρική σχέση κράτους-κοινωνίας πολιτών. Προς ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης. Το παράδειγμα της ελληνικής αναπτυξιακής συνεργασίας & βοήθειας .Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Κράτος και Δημόσια Πολιτική» Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 2006.
18. Παπαγεωργίου, Κ. Μαθήματα Κοινωνικής Οικονομίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Βιώσιμη Ανάπτυξη», Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, σελ.25-37,Αθήνα 2005.
19. Οικονομική & Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας , Γνώμες της ΟΚΕ, Αθήνα 2005 .www.oke.gr.htm.
20. Καραχάλιος, Β. Μελέτη για την ποσοτική και ποιοτική αποτύπωση της κοινωνικής οικονομίας, Μη κυβερνητική προοπτική – Κοινωνία των πολιτών-Ενημερωτικό δελτίο, 4,σελ. 1-4, Αθήνα 2006.
21. RILESS: Δίκτυο Λατινοαμερικάνων Ερευνητών για την Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία. Moulaert and Ailenei(2005), Laville(2003),Laville et al(2007).
22. EMES: Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Δίκτυο για την Κοινωνική Οικονομία.CEP-CMAF : Εκπρόσωπος σε επίπεδο ΕΕ που το 2008 μετονομάστηκε σε «Κοινωνική Οικονομία Ευρώπη».
23. Ομάδα Εργασίας Νέων, Ίδρυμα Ανδρέου Παπανδρέου, «Εισαγωγή στις ΜΚΟ: Ορισμός-Ρόλος-Οργάνωση-Χρηματοδότηση» σελ 10-14,Αθήνα 2005.
24. Ανθόπουλος, Χ. Πολιτικά Κόμματα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ρόλοι συμπληρωματικοί ή αναπληρωματικοί; στο Κοινωνία Πολιτών, τεύχος 8, Χειμώνας 2002.
25. Μουζέλης, Ν. Η κρίση των κομμάτων και η Κοινωνία των Πολιτών ως διέξοδος, στο Κοινωνία Πολιτών, τεύχος 5, Αθήνα 2000.
26. Βούλγαρης, Γ. «Κράτος και Κοινωνία Πολιτών στην Ελλάδα», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τ. 28, σελ.18-21, Αθήνα 2006.
27. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Com (2002) 704 τελικό. Ανακοίνωση της Επιτροπής, "Προς ενίσχυση της διαβούλευσης και του διαλόγου- Γενικές αρχές και

ελάχιστες προδιαγραφές για τη διαβούλευση των ενδιαφερομένων μερών από την Επιτροπή", Βρυξέλλες, 11.12.2002.

28. Σε σχέση με ζητήματα κατά της διαφθοράς των ΜΚΟ, κριτική των πρακτικών τους και προτάσεις βελτίωσης, βλ. U4 Expert Answer, Anti-Corruption Resource Centre, Transparency International, CMI, Developing a code of conduct for NGOs, 2009, σελ. 4.
29. Χρυσάκης, Μ. & Ζιώμας, Δ., Κοσμόπουλος Δ., Πρακτικά συνεδρίου, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, σελ. 31-32, σελ. 112, Αθήνα 2002.
30. Κοσμόπουλος, Δ., Πρακτικά συνεδρίου, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, σελ. 116-118, Αθήνα 2003.
31. Ναζιάκης, Χ., Πρακτικά συνεδρίου, ΤΕΙ Μεσολογγίου, σελ. 138-139 Αθήνα 2005.
32. Ναζιάκης, Χ., Πρακτικά συνεδρίου, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, σελ. 134 Αθήνα 2005.
33. Κετζίετσοπούλου, Μ., Πρακτικά συνεδρίου, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, σελ. 9, Αθήνα 2005.
34. Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων, σελ. 11, Αθήνα 2005.
35. Χρυσάκης, Μ. Πρακτικά συνεδρίου Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, σελ. 53, Αθήνα 2000.
36. Γενική γραμματεία νέας γενιάς Μελέτη για την διερεύνηση και αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης του εθελοντισμού στην Ελλάδα, εθελοντισμός χαρακτηριστικά, σελ 33-38.neolaia.gr.
37. Μαυροδή, Π., Παπαδοπούλου, Μ., Γκαπέτα, Α., «Ο Εθελοντισμός στην Κοινωνία», ΤΕΙ Λάρισας, τμήμα νοσηλευτικής, σελ.2, Αθήνα 2009.
38. Παπακωνσταντίνου, Σ., «Ο ρόλος των ΜΚΟ στον τομέα του περιβάλλοντος και της οικολογίας», σελ.66-68, Αθήνα 2008.
39. Geof, R. . Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Δημόσιας Υγείας «Δημιουργία εθνικών συμπράξεων δημόσιας υγείας στα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης» . σελ 9-10, Δεκέμβριος 2004 .

Ξενόγλωσση

40. World Bank, Issues and Options for Improving Engagement Between the World Bank and Civil Society Organizations, Washington: World Bank March 2005, στο www.worldbank.org/CSO/Resources/GuidetoResources2003.pdf.
41. Benn, S., Bolton Dianne (2011), Key Concepts in Corporate Social Responsibility, Los Angeles.
42. Salamon, L. M., Sokolowski, S. W. and Anheier, H. K. (2000). "Social origins of civil society : An overview", Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no 38, Baltimore.
43. Lambropoulou E., Specific Targeted Research Project: Crime and Culture, Project No.: 028442, Greece – 3RD Scientific Report (Panteion University/ PU), Target Group NGOs, σελ. 80-90.
44. Martens, K.(2002) 'Mission Impossible? Defining Nongovernmental Organizations Voluntas: international Journal of Voluntary and Non Profit Organizations, vol 13,no3:271-285.
45. Boli, J.& Thomas, M. (1999), Constructing World Culture, International Nongovernmental Organizations Since 1875, Stanford, University Press, California.
46. Salamon, L. and Helmut K. (1997), Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector, Κέντρο Μελετών για την Κοινωνία Πολιτών του John Hopkins University. Δικτυακός τόπος www.jhu.edu/cnp.
47. Lehr-Lehnard R., 2005, NGO Legitimacy, Reassessing Democracy, Accountability and Transparency, *Cornell's 2005 Conference*, pp. 29.
48. Lehr-Lehnard R., 2005, NGO Legitimacy, Reassessing Democracy, Accountability and Transparency, *Cornell's 2005 Conference*, pp. 15-21.
49. Arenas, D.; Lozano, J. M. & Albareda, L. (2009). The role of NGOs in CSR: Mutual perceptions among stakeholders. *Journal of Business Ethics*, 88(1), pp.185-189.
50. World Bank website "Nongovernmental Organizations and Civil Society /Overview." [Online]. Available from: <http://wbln0018.worldbank.org/essd/essd.nsf/NGOs/home>.
51. Delishe, H., Hatcher J., Munro, M., Jones, L., Gyorkos, T., The role of NGOs in global health research for development. *Health Research Policy and Systems*, Vol.3.
52. Teegen, H., Doh, J., Vachani. S., (2004), The importance of NGOs in Global Governance and Value Creation : An International Business Research Agenda. *Journal of International Business Studies*, Vol.35.
53. Kenneth. L.(2002), When both states and markets fail: Asymmetric information and the role of NGOs in African health care, *International Review of Law and Economics*, vol.22.pp 61-80.

54. Fischer, M & Scotto, G., 2000., Southeast European NGOs for the Stability Pact. Στο, www.bergof-conflictresearch.org/documents/publications/boc17e.pdf.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Διαδικτυακή (Πηγές)

55. Γιάννης, Ν. (2002).Τι είναι η Κοινωνία Πολιτών; [Online]. Available from: <http://www.comind.gr/kinisipoliton/pageb2p001.html>.
56. Meyer, C. (1997). The political economy of NGOs and Information Sharing. World Development, Vol 25(7).
57. Οδηγός μη κυβερνητικών οργανώσεων
www.qualitynet.gr/mko/mkoSearch.asp?ITMID=62116.
58. Κivotos tou kosmou. www.kivotostoukosmou.org/.
59. diktyon.wordpress.com/2007/11/10/O-NEOS-EΘEΛONTIΣMOΣ-KAI-ANAITYΞH-TΗΣ-K.
60. el.wikipedia.org/wiki/Εθελοντισμός.
61. volunteers.neagenia.gr/index.php?option=com_sobi2&Itemid=3.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ